

YEMEN İÇ SAVAŞI: İKTİDAR MÜCADELESİ, BÖLGESEL ETKİLER VE TÜRKİYE İLE İLİŞKİLER

CIVIL WAR IN YEMEN: THE POWER STRUGGLE, REGIONAL INFLUENCES AND RELATIONS WITH TURKEY

YEMEN İÇ SAVAŞI: İKTİDAR MÜCADELESİ, BÖLGESEL ETKİLER VE TÜRKİYE İLE İLİŞKİLER

Rapor No: 10

Ocak 2010

ISBN: 978-605-5330-71-2

© 2010

Bu raporun içeriğinin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Tarihçe

Türkiye’de eksikliği hissedilmeye başlayan Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika çevrelerinin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla, 1 Ocak 2009 tarihinde Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) kurulmuştur. Kısa sürede yapılanan kurum, çalışmalarını Ortadoğu özelinde yoğunlaştırmıştır. ORSAM, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı’na bağlı bir kuruluştur.

Ortadoğu’ya Bakış

Ortadoğu’nun iç içe geçmiş birçok sorunu barındırdığı bir gerçektir. Ancak, ne Ortadoğu ne de halkları, olumsuzluklarla özdeşleştirilmiş bir imaja mahkûm edilmemelidir. Ortadoğu ülkeleri, halklarından aldıkları güçle ve iç dinamiklerini seferber ederek barışçıl bir kalkınma seferberliği başlatacak potansiyele sahiptir. Bölge halklarının bir arada yaşama iradesine, devletlerin egemenlik haklarına, bireylerin temel hak ve hürriyetlerine saygı, gerek ülkeler arasında gerek ulusal ölçekte kalıcı barışın ve huzurun temin edilmesinin ön şartıdır. Ortadoğu’daki sorunların kavranmasında adil ve gerçekçi çözümler üzerinde durulması, uzlaşmacı inisiyatifleri cesaretlendirecektir. Sözkonusu çerçevede, Türkiye, yakın çevresinde bölgesel istikrar ve refahın kök salması için yapıcı katkıları sürdürmelidir. Cepheleşen eksenlere dâhil olmadan, taraflar arasında diyalogun tesisini kolaylaştırmaya devam etmesi, tutarlı ve uzlaştırıcı politikalarıyla sağladığı uluslararası desteği en etkili biçimde değerlendirebilmesi, bölge devletlerinin ve halklarının ortak menfaatidir.

Bir Düşünce Kuruluşu Olarak ORSAM’ın Çalışmaları

ORSAM, Ortadoğu algılamasına uygun olarak, uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve uygun pozisyonların alınabilmesi amacıyla, kamuoyunu ve karar alma mekanizmalarına aydınlatıcı bilgiler sunar. Farklı hareket seçenekleri içeren fikirler üretir. Etkin çözüm önerileri oluşturabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarını teşvik eder. ORSAM, bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaştırabilen güçlü bir yayım kapasitesine sahiptir. ORSAM; web sitesiyle, aylık Ortadoğu Analiz ve altı aylık Ortadoğu Etütleri dergileriyle, analizleriyle, raporlarıyla ve kitaplarıyla, ulusal ve uluslararası ölçekte Ortadoğu literatürünün gelişimini desteklemektedir. Bölge ülkelerinden devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve STK temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak, bilgi ve düşüncelerin gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

İçindekiler

Özet.....	5
Yemen: Sosyo Politik Yapı Analizi.....	6
Kuzey ve Güney Yemen Devletleri: 160 Yıllık Ayrılıktan Birleşik Yemen'e Giden Süreç.....	8
Yemen'de Demokratikleşme ve Ekonomik Yapı.....	9
Yemen'de İç Savaşın İlk Perdesi: 1962 Darbesi ve İmamlık Rejiminin Devrilmesi.....	12
Yemen'de Çatışmaların Yeniden Başlaması: Şiilerin İsyanı.....	13
İç Savaşta Altıncı Raunt: İstikrarsızlık ve Çatışma Döngüsüne Geri Dönüş.....	15
Yemen'deki Çatışmaların Bölgesel Etkileri: Suudi Arabistan-İran Mücadelesi.....	16
Türkiye-Yemen İlişkileri ve Ankara'nın İç Savaşa Yaklaşımı.....	18
Sonuç.....	20

Hazırlayan: Yrd. Doç. Dr. Veysel AYHAN
ORSAM Ortadoğu Danışmanı
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü
www.veyselayhan.com

YEMEN İÇ SAVAŞI: İKTİDAR MÜCADELESİ, BÖLGESEL ETKİLER VE TÜRKİYE İLE İLİŞKİLER

Özet

11 Ağustos 2009 tarihinde hükümetin Huti güçlerine karşı kapsamlı bir askeri operasyona başlatma kararından sonra Yemen'de yeniden başlayan şiddet olayları uluslararası toplumun dikkatinin Arap Yarımadasının güney batı topraklarına çekmiştir. Yemen'in kuzeyinde Şiiğin bir kolu olan Zeydi mezhebine bağlı gruplar ile hükümet güçleri arasında 2004 yılından beri süren gerginlik ve çatışmalar 2009 Ağustosunda bir kez daha yerini silahlı çatışmalara bırakırken, çatışmaların Orta Doğu'daki mezhepsel gerginliği ve İran ile Suudi Arabistan arasındaki rekabeti artırmasından çekinilmektedir. Yüzyıllardır Yemen politik yaşamında önemli bir etki kurmayı başaran Kuzey Yemenli Şii kabilelerin hükümete isyanına liderlik eden Hutiler, mücadelelerini ABD, İsrail ve Suudi Arabistan karşıtı bir söylemle sürdürürken, Abdullah Salih rejimi ise İran, Irak ve Lübnanlı Şii örgütleri Yemen'i istikrarsızlaştırmakla suçlamaktadır. Dolayısıyla Yemen'deki çatışmaların 2003 Irak Savaşı sonra daha da istikrarsızlaşan Orta Doğu'da yeni tehditlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Söz konusu yeni tehditlerin başında ise Suudi Arabistan-Yemen sınırında Hizbullah benzeri bir Şii askeri örgütünün etkin bir güç olarak ortaya çıkmasıdır.

Diğer yandan Dünyanın en yoksul ülkeleri arasında yer alan Yemen'de hükümet ile Huti güçleri arasında meydana gelen şiddet olayları nedeniyle yaklaşık 150 bin kişi yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalırken, bir dönemler ülkenin en iyi yerleşim yeri sayılan Sa'ada bölgesindeki ekonomik ve insani sorunlar derinleşmiştir. Çatışmaların nedeni konusunda birçok yaklaşım ortaya atılmaktadır. Bazı analistler Arap Yarımadasındaki İran-Suudi rekabetine dikkat çekerken diğerleri ise Kuzey Yemen'deki aşiretler arası çatışmalara, Şii-Sünni mezhep gerginliğine, Zeydilerin iktidar rekabetine veya görev süresi 2013'te dolacak olan Abdullah Salih sonrası iktidar mücadelesine dikkat çekmektedir. Sonuçta ileri sürülen tüm unsurların iç savaş sürecinde kısmi anlamda da olsa rol oynadığını belirtmek gerekir. Tüm bunlarla birlikte günümüzde yaşanan çatışmaların toplumsal ve tarihsel geri planı göz ardı etmemek gerekir. Yaklaşık 23 milyon kişinin yaşadığı Yemen toplumu kendi içerisinde mezhepsel olarak Şii ve Sünni ayrımı yaşarken son dönemde Selefi akımının da özellikle Şiiilerin yaşadığı bölgelerde yayılması gerilimin artmasına yol açmıştır. Dolayısıyla çatışmaların mezhepsel, tarihsel, politik, bölgesel aktörleri dikkate alındığında Yemen İç Savaşı'nın kısa sürede son bulmayacağını ve bölgedeki çatışma dinamiklerini daha da tetikleyeceğini öngörebiliriz.

Yemen: Sosyo Politik Yapı Analizi

Arabistan yarımadasının güney-batı köşesinde yer alan ve nüfusunu Arapların oluşturduğu bir ülke olan Yemen, batıdan Kızıl Denize, güneyden de Hint Okyanusu ile Aden Körfezine açılan konumu ile oldukça stratejik bir bölgede yer almasının yanında, Umman ve Suudi Arabistan'la sınırı olan Yemen aynı zamanda Kızıl Deniz ile Hint okyanusunu birbirine bağlayan stratejik konumdaki Aden boğazına da hakim durumdadır.¹ Diğer Arap ülkelerinden farklı olarak Bedevi kültüründen ziyade yerleşik bir toplumsal kültürü sahip olan Yemen halkı, etnik açıdan homojen olmasına rağmen, söz konusu bu etnik yapı toplumu birleştiren bir öge değildir. Zira dini açıdan da homojen bir toplum olan Yemenliler, mezhep temelinde İslamiyet'in Zeydi ve Şafii kolundandırlar.

Şiiliğin bir kolu olan ve toplumun Şii imam-lar tarafından yönetilmesini savunan Zeydilik, Hz. Osman dışında diğer üç Halife'nin halifeliğinin kabul edilmesi bakımından, diğer katı Şii anlayışından farklılaşsa da Hilafet hakkını Ehl-i Beyt ile sınırlandırması bakımından yine de Sünnilikten ayrılmaktadır. Dolayısıyla, Zeydilerdeki imamlık anlayışı 12 İmamcılar dediğimiz İran Şiiliğinden farklıdır. Zeydi Şiiliğine göre toplumu yönetme hakkı yalnızca Peygamber soyundan gelen Seyit ve Şeriflerin hakkıdır. Yemenli Şiiler İran'daki gibi Ayetullah Humeyni tarafından geliştirilen Velayet-i Fakih teorisini benimsemezler. İmamet makamı da yalnızca Ehl-i Beyt'ten kişilere ait olduğunu ileri sürmektedirler. Bu çerçevede Hz. Hüseyin'in soyundan gelenlere Seyit, Hz. Hasan'ın soyundan gelenlere de Şerif denmekte ve bu soy silsilesi, aynı zamanda Yemen'de ayrıcalıklı toplumsal grubu oluşturmaktadır.²

Tüm bu imtiyazlı grupların yanında, Yemen toplumunun karakteristik özelliği, modern bir ulus olmaktan ziyade akrabalık ilişkilerine dayalı kabile tipi bir örgütlenmeye sahip olması ve her kabilenin başında da bir liderin bulunmasıdır. Birçok eski gelenek ve göreneğin günümüze kadar taşındığı bir ülke olan Yemen'de

şehir ya da bölge yöneticileri geçmişte kabilelerin uzlaşması (Şura yönetimi) sonucu seçilmekteydi. Dolayısıyla seçilen kişinin gücü ve otoritesi, toplumda etkin olan kabile liderlerine dayandığından sınırlı olmakla beraber atanmış değil seçilmiş olduğundan tabana yayılıyordu. Bu nedenledir ki, hem Abbasiler hem Eyyübi-ler hem de Osmanlı İmparatorluğu döneminde söz konusu güçler bu bölgede tam bir hakimiyet kuramamıştır. Nitekim, Yavuz Sultan Selim'in Mısır'daki Memlûk iktidarına son vermesinden sonra Yemen'deki Memlûk Valisi Osmanlı otoritesini tanıdığını açıklamasına karşın Şii gruplar buna karşı çıkmıştı. İmam Şeraffedin liderliğinde başlayan Şii isyanını daha sonraki yıllarda diğer Şii isyanları takip etmiştir. Bu isyanlardan biri olan ve Şii kabilelerin desteğini alan İmam Kasım isyanı yaklaşık 40 yıl sürdükten sonra (1595-1635) 1635'de Yemen'de Osmanlı hakimiyeti fiili olarak sona ermiştir. Bu tarihten sonra yaklaşık 200 yıl Yemen Şii İmamların idaresine terk edilmiştir. I. Dünya Savaşı öncesi dönemde İmam Yahya ile bir anlaşma yapan Osmanlı İmparatorluğu İngiliz işgali altında bulunan Güney Yemen'in kurtarılması için Yemen'e asker göndermişti.³

Yemen siyasi hayatında önemli bir rol oynayan Şii imamlar, esas güçlerini toplumun yaklaşık yarısını oluşturan Şii mezhebinden alırken, nüfusun geri kalan kısmı Sünniler ve küçük bir azınlık olarak da Şii İsmaililer, Hıristiyanlar, Yahudiler ve Hindulardan oluşturmaktadır.⁴ Yemen nüfusunun yaklaşık %45'ini Zeydi Şiiler oluştururken, %55'ini de Sünni Şafii mezhebinden kişiler oluşturmaktadır. Yemen'deki Hıristiyan nüfusun 3 bin civarında olduğu sanılmaktadır. Yemen'deki Yahudilerin önemli bir kısmı ise 2004 sonrası dönemde yaşanan iç savaş ve Şii isyancıların tehditleri sonucu ülkeden göç etmiştir.⁵

Yemen'de ikinci önemli mezhebi oluşturan Sünniler de Yemen tarihinde önemli bir yer tutmaktadırlar. Özellikle Taiz ve Tihama veya Türkiye'de bilindiği adıyla Yemen ovası civarında sayıca yoğunlaşmaktadırlar. Osmanlı'dan

önce Şii kabilelerle ihtilaf halinde bulunan ve Şii imamların dini otoritesini tanımayan Sünniler, Osmanlı'nın bölgeye gelmesi ile Osmanlı hükümdarlarına tabi olmuşlardır. Nitekim, Osmanlı Paşası Sinan Paşa, 1540'lardan sonra başlayan isyan hareketlerine katılmadıkları için ve sadakatlerinden dolayı onlara sancak vermiş ve kendilerini Mazlum olarak adlandırmıştır.⁶ Kuzey ve Güney Yemen'in birleşmesinden sonra Sünni mezhebi Yemen'deki en büyük grubu olmuştur. Günümüzde Yemen devlet ve askeri bürokrasisin Sünnilerin etkin oldukları ileri sürülmektedir. Yemen Sünniliği esas olarak Şafi'lik olarak öne çıkmasına karşın 1980'lerden itibaren Suudi Arabistan'ın desteğiyle bölgede Vahabiliğin yayılmaya başladığı görülmektedir. Bununla birlikte Vahabiliğin ciddi bir toplumsal desteği bulunmadığı gibi Yemen politik tarihinde de önemli bir yeri bulunmamaktadır.

Yemen sosyal yapısında öne çıkan bir diğer olgu ise güçlerini dinden alan Seyitler, Şerifler, Şeyhler ve Kadıların toplumda oynadıkları roldür. Bu bağlamda Hz. Hüseyin'in soyundan gelenlere Seyit, Hz. Hasan'ın soyundan gelenlere de Şerif denmekte ve bu soy silsilesi, aynı zamanda Yemen'de ayrıcalıklı toplumsal grubu oluşturmaktadır. Seyitler soy ağaçlarını Peygamberimize kadar geri götürdükleri için toplumda büyük bir saygınlığa sahiptirler. Nitekim Şii inancında imamın aynı zamanda Seyyit olması zaten mezhebin özünde vardır. Bu grupların dışında bir diğer imtiyazlı grupta kadırlardan oluşmaktadır. Bunlar Şii din alimleri ve Şii şeriatının hukukçularıdır. Bu vasıfları ile sadece din alanında değil aynı zamanda idari alanlarda da toplumun yönetici kadrolarına hakim olmuşlardır. Bu grubun altında ise Şeyh (kadı gibi dini otorite sahibiydiler ve büyük bir kısmı da kabile reisidir) ve kabile reisleri gelmektedir. Bunların da altında tüccar ve esnaf sınıfı bulunmaktadır.⁷

Yemen'deki en önemli toplumsal yapıyı kuzeyde Bakil ve Haşhid kabile konfederasyonları güneyde de sosyalistler ile İslamcı gruplar oluşturmaktadır. Bu bağlamda Yemen'deki ik-

tidar mücadelelerinde mezhep ve kabile yapısı geçmişte olduğu gibi günümüzde de etkili bir rol oynamaktadır. En önemli muhalefet Partisi olan İslah Partisi'nin liderliğini Şeyh Abdullah al Ahmer aynı zamanda kabile lideri olarak da öne çıkmaktadır. Bunun yanında ülkede iktidarı elinde tutan Ali Abdullah Salih de Hashid konfederasyonuna bağlıdır. Baas Partisi lideri Şeyh Sinan Abu Lahum ise Bakil konfederasyonuna bağlıdır.⁸ Açıkçası kabilelerin devlet bürokrasisi içerisinde güçlü bir şekilde temsil edildikleri görülmektedir. Kabilelerin güçlü liderler tarafından yönetildiği Yemen toplumsal yapısı içerisinde kabile liderleri çok önemli rol oynamakla beraber bu liderler her zaman kendi kabile üyesinin çıkarlarını gözetmek ya da kendi kabilesini temsil etmek durumunda olmayabiliyorlar. Ancak, politik liderlerin gücü kendi kabilesi ve ittifak ettiği kabilelerden aldığı destekten bağımsız değildir. Dolayısıyla Yemen politik hayatında kabileler arası mücadele ve işbirliği oldukça önemli bir yer tutmaktadır.⁹

Bu durum hem bölgenin dışarıdan kontrolünü zorlaştıran bir olgu olmuş hem de merkezi hükümetlerin kabileler üzerindeki etkisini sınırlandırmıştır. Yemen siyasal hayatında önemli bir rol oynayan Şii imamlar, esas güçlerini toplumun yaklaşık %43-48'ini oluşturan Şii mezhebinden alırken, nüfusun geri kalan kısmı Sünniler ve küçük bir azınlık olarak da Hıristiyanlar, Yahudiler ve Hindulardan oluşmaktadır. Ancak, Yemen'deki Yahudi nüfusu son yıllarda Şii militanların tehditlerinden dolayı ülkeyi terk etmesiyle azalmıştır. Günümüzde Yemen Devlet Başkanı Abdullah Salih Şii olmasına karşın yönetiminin ve ordunun ağırlıklı olarak Sünni olması mezhepsel gerginliğe yol açmaktadır. Merkezi hükümete isyan eden Şii grupların Sünnilerin ve özellikle Selefî akımının kendi bölgelerindeki faaliyetlerinin sınırlandırılmasını talep etmeleri dikkat çekicidir. Yemen'deki selefî akımın öncüleri arasında sayılan ve 2001 yılında yaşamını yitiren Muqbil al-Wadi'nin faaliyetleri sonucu Selefî akımı Şii bölgelerinde ve devlet bürokrasisinde etkin bir toplumsal taban bulması ve Abdullah Salih

yönetiminin Selefilerin faaliyetlerine tolerans göstermesi Şiiilerin sert eleştirilerini de beraberinde getirmiştir.¹⁰

Kuzey ve Güney Yemen Devletleri: 160 Yıllık Ayrılıktan Birleşik Yemen'e Giden Süreç

1990'ların başına kadar Arap Yarımadasında birbiriyle rakip iki ayrı Yemen Devleti bulunmaktaydı. Osmanlı İmparatorluğu'nun denetiminde olan ve I. Dünya Savaşı sonrası dönemde İmam Yahya liderliğinde bağımsızlığını ilan eden Sana merkezli Kuzey Yemen'deki iktidar yaklaşık 1000 yıldır ülkeyi yöneten Şii mezhebine bağlı seçkinlerin elindeyken Aden Merkezli Güney Yemen'de ise iktidar Marksist bir yönetim benimsemişti.

İngilizler 1820'lerin başında Güney Yemen topraklarıyla ilgilenmeye başlamış ve sonunda 1839 tarihinde de Kızıl Denizin çıkışı kontrol eden stratejik Aden topraklarını işgal ederek Yemen'deki iktidar mücadelesine katılmışlardır. 1839 yılında İngiltere'nin Aden'i işgal ettiği döneme kadar Yemen'de kurulan İmamlık rejimlerinde, gerekse Fatimi ve Osmanlı dönemlerinde Güney Yemen ve Kuzey Yemen toprakları genellikle Sana'a merkezli bir yönetimle yönetilmişti. Nitekim sosyo-politik yapı itibarıyla de her iki bölge arasında ciddi farklar bulunmamaktadır. Her iki bölgede de kabileler, Emirler, Şeyhler ve Kadılar siyasal ve toplumsal hayatı yönlendiren güçler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle iki bölge arasında oluşan sınır, siyasi olup, Güney Yemen'in İngiltere tarafından sömürülmesi ile ortaya çıkmış ve zamanla birbirinden farklı bir politik kültürün temelini oluşturmuştur. Kuzey Yemen'in aksine İngiltere'nin işgali Aden merkezli Güney Yemen'de zamanla Arap milliyetçiliği, sendikal hareketler ve sosyalist ideolojilerin toplumsal bir taban bulmasına yol açmıştır. 1960'lara doğru Aden Arap Yarımadasındaki Arap milliyetçiliğinin ve sendikal hareketlerin merkezi haline gelmişti. Diğer bir deyişle Aden Güney Arabistan yarımadasının Beyrut'uydu. Nasır milliyetçiliği ve Baas ideolojisinin yanında örgütlü sendikalar, öğretmenler birliği gibi sivil

örgütlerin varlığı, Aden'i İngiliz işgaline karşı direnişin merkezi konumuna taşımıştı. İngilizler Aden'i işgal ettiklerinde şehrin nüfusu 500 kişi iken 1959'da bu sayı 150 bine ulaşmıştı. Bu nüfusun bir kısmını Hindistan ve Somali'deki İngiliz kolonilerinden gelenler oluştururken önemli bir oranını ise Kuzeyden ve diğer federasyondan gelen Yemenliler oluşturmaktaydı. Gelenlerin büyük bir kısmı Aden'deki işgücünü oluşturmaktaydı. Dolayısıyla Güney Yemen'in sosyal yapısı Kuzey Yemen'den farklı bir gelişme içerisinde olmuştur. Aden'de yerel gücü kabile ya da Şeyhin otoritesinden ziyade sendikaların, öğrenciler birliğinin ya da öğretmenler birliği gibi sivil kuruluşlar oluşturmaktaydı.¹¹

Nitekim 1962'de Kuzeydeki Albay Sallal darbesine paralel olarak, Güney Yemen'de de bir grup Yemenli İngiliz varlığını ülkeden çıkarmak için Marksist ideolojiyi referans alan bir gerilla hareketi başlatmıştır. Yemen'i bağımsızlığa götürecektir olan Ulusal Kurtuluş Cephesi 1962 yılında İngiliz güçlerine karşı başlattığı direniş kısa sürede örgütün Aden'e kadar olan bölgelerde denetimi ele geçirmesiyle sonuçlanmıştır. Nitekim UKC'nin Aden'e yakın bölgeleri de ele geçirmesi üzerine, 29 Kasım'da bütün İngiliz birlikleri geri çekilmiş ve 30 Kasım 1967'de Güney Yemen Halk Cumhuriyeti adıyla Arap Yarımadasında yeni bir bağımsız Yemen devleti ortaya çıkmıştır. Bu aynı zamanda 128 yıllık İngiliz egemenliğinin sona ermesi anlamına geliyordu.¹²

İngiltere'den boşalan İktidarı ele geçiren Marksistler devletin adını kısa sürede Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti olarak değiştirdikten sonra Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ideolojiyi benimseyen ülkelerle sıkı ilişkiler içerisine girdiler. İç politikada da sosyalist dönüşümü benimseyen yeni yönetim, 1970'lerden sonra toprak reformu başta olmak üzere, yabancı şirketlerin millileştirilmesi, eğitim ve kültürel dönüşüm politikalarını birbiri ardına hayata geçirmişlerdir.

Diğer yandan Kuzey Yemen'de ise 1962 yılın-

dan İmamlık rejimi bir darbe ile devrilmiş ve yerine Mısır'ın desteğiyle bir Cumhuriyet rejimi kurulmuştu. 1970'lerin başında 150 yıllık İngiliz işgalini Marksist grupların silahlı direnişi ile sonlandıran Güney Yemen'in Kuzey'le birleşeceği öngörülürken tersine rejim sorunları dolayısıyla bazı sınır çatışmaları yaşanmış ve iki taraf arasındaki gerginlik 1980'lerin sonuna kadar sürmüştü.

Nitekim İngiliz işgalini takiben birleşik Yemen politikası her iki tarafta da ciddi bir politik hareket olarak doğmuş ve her iki tarafın da hem yerel otoriteleri hem de sosyal kurumları tarafından desteklenmiştir. İlk önceleri Kuzeyli imamlar tarafından gerçekleştirilmeye çalışılan birleşme, daha sonra Cumhuriyetçiler ve Yemenli milliyetçiler tarafından sürdürülen bir amaç olmuştur. Bu dönemde Güneyde Aden ve Kuzeyde de Sana'a ve Taiz, birleşmeyi savunan milliyetçilerin toplandığı şehirler oldu. İngiliz sömürgesi Güneyden çekildiğinde ve Kuzeyde bir cumhuriyet kurulduğunda ise, Yemenli entelektüeller ve milliyetçiler birleşmenin kendiliğinden olacağı üzerinde durdular. Ancak, ilk önce Kuzeyde yaşanan iç savaşta Cumhuriyetçilerin başarı kazanamaması ve daha sonra da Güneyde Marksistlerin devleti ele geçirmesi birleşmeyi engelledi. Dolayısıyla bu dönemde her iki tarafta benimsenen farklı ideolojiler birleşme karşısındaki en büyük engeli oluşturdu.¹³

1989'a gelindiğinde Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine paralel olarak Kuzey ve Güney Yemen'in birleşmesi tekrar gündeme gelmiş ve bu kapsamda tekrar başlayan görüşmeler en sonunda Nisan 1990'da birleşme anlaşmasının imzalanmasıyla sonuçlanmıştı. Esasında her iki rejimde birleşmeyi kendi etki alanlarını genişletmek bağlamında savunmuşlardır. Güneye göre bu birleşme ulusal ya da bölgesel bir karakterden ziyade devrimci yapının Kuzeye yayılmasına yol açacak bir gelişmeydi. Bu tartışma 1990-1994 arası döneme damgasını vurmuştur. Her iki rejimde birleşmeyi, iç politik nedenlerle desteklerken, özellikle birleşmenin kendi iktidarlarının meşrutiyeti ve desteğini ar-

tıracağını hesaplamaktaydılar. Diğer yandan iki taraflı federasyona dayanacak bir birleşmede, taraflar diğerinin rejimini ve toplumunu kendi lehine daha rahat etkileme olanağı elde edecekti. Bu nedenle birleşme süreci bir kaynaşma ya da bir tarafın diğer tarafa katılımından ziyade bir devlet içinde iki egemen yapının birbiri ile rekabeti olarak görüldü. Ancak 1993 seçimlerinde Kuzeyli partilerin Güneyde etkilerini arttırmalarına karşın Güneylilerin Kuzeyde etkisiz kalmaları, Abdullah Salih'in elini güçlendirmiştir. 27 Nisan 1993'de gerçekleştirilen 301 kişilik Parlamento seçimlerinde Abdullah Salih'in partisi (General People's Congress Genel Halk Kongresi-GPC) 123 sandalye kazanırken, Islah 62, Güney Yemen'in iktidar partisi Yemen Sosyalist Partisi 57, Baas 7 (Irak taraftarı), Nasırcı partiler 4 ve içerisinde Şii milletvekillerinin de bulunduğu bağımsızlar 47 sandalye kazandılar. Seçimlerden sonra YSP'nin itirazlarına rağmen hükümetin GPC ile Haşhid Konfederasyonu lideri Şeyh Abdullah bin Hüseyin al-Ahmar'ın liderliğini yaptığı Islah arasında kurulması Kuzey-Güney çatışmasına yaşanmasına yol açmıştı. Diğer bir deyişle seçim sonuçları, Abdullah Salih'e YSP'yi baskı ile kontrolü altına alabileceğini gösterdi. Seçimlerden Güney Yemenli partilerin istenilen başarıyı sağlayamaması üzerine başlayan gerginlik en sonunda Aden'in birleşmeden çekilmesiyle sonuçlanmıştı. Ancak 1994 Temmuzunda Aden merkezli isyanın bastırılmasıyla birleşme sağlanmış oldu. Abdullah Salih birleşme ve ardından güç kullanma politikasında üç grupla ittifak yapmıştı. Bunlar Şii Kabileler, İslami gruplar ve 1970'den beri Güney rejiminden Kuzeye kaçan Güneylilerdir. Bunlarında desteğini arkasına alan Abdullah Salih Güney Yemen'i askeri güç kullanarak Kuzeye bağlamış oldu.¹⁴ Bununla birlikte 2009 tarihinde bile Güney Yemen'in Kuzey'den ayrılmasını savunan gruplar bazen Aden merkezli gösteriler düzenlemesi dikkat çekicidir.¹⁵

Yemen'de Demokratikleşme ve Ekonomik Yapı

1991 yılında kabul edilen 66 sayılı yasa ile siyasal partilerin legal siyaset yapmasının önü

açılmıştır. Arap Yarımadasında parlamenter demokrasiye geçiş sürecinde önemli bir adım atan Yemen’de 1993 tarihinde ilk kez Parlamento seçimleri gerçekleştirilmiştir. Yemen politik hayatında etkin bir rol oynayan Güney Yemen merkezli YSP ve Kuzey Yemen merkezli GPC hariç diğer partiler birleşmeden sonra çıkartılan Siyasi Partiler ve Dernekler Yasasına uygun olarak kurulmuş ve faaliyetlerine bu çerçevede devam etmektedirler. Siyasal Parti yasası kapsamında bölgesel ve kabilesel ayrımlara dayanan partilerin yasaklandığı Yemen’de ırkçı parti kurmak da yasaktır. GPC ve Islah dışındaki önemli partilerin başında temelde Arap milliyetçiliği üzerinde birleşen Baas Partisi ile Nasırcı Birlik Partisi gelmektedir.¹⁶ 2005 tarihinde içerisinde YSP ve Islah’tan ayrılan kesimler ve Nasırcı grupların da bulunduğu 5 muhalefet partisi Joint Meeting Parties adlı altında farklı bir örgütlenmeye gitmişlerdir. Liberal Şii güçlerinin desteğini arkasına alan Parti, Abdullah Salih yönetimine karşı sert bir muhalefet yürütmektedir. Diğer yandan geleneksel ve muhafazakar Şiiler ise Huttilerin Genç İnananlar Hareketi dışında legal siyasette Hak Partisi çevresinde örgütlenmişlerdir.¹⁷

Anayasal zemin çerçevesinde çok partili bir sisteme geçişin garanti altına alınması, serbest ve çoğulcu basının desteklenmesi, kadınların seçme ve seçilme hakkının geliştirilip yaygınlaştırılması, geleneksel yapıların güçlü olduğu Yemen toplumunda önemli bir başarı olarak görülmektedir. Bilindiği gibi geleneksel toplumlarda özellikle kabile sisteminin hala güçlü olduğu Yemen gibi toplumlarda kadınların

toplumda oynadıkları rol ikincil düzeyde kalmaktadır. Hem eğitim alanında hem de politik hayatta kadınlar geri planda tutulmaktadırlar. Oysa ki Yemen Cumhuriyeti Arap yarımadasında kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanıyan ve bunu destekleyen ilk ülke olması açısından da önemlidir. Nitekim yalnız oy hakkı tanımakla kalmayıp, seçimlere kadınların katılmasını sağlaması açısından da büyük bir başarı göstermiştir. Seçmenlerin yaklaşık %45’inin bayanlardan oluştuğu Yemen’de ilk seçimlerde oy kullanacak kayıtlı bayan sayısı 1.8 milyon iken bu sayı daha sonraki seçimlerde 3.4 milyona kadar çıkmıştır. Ancak, buna rağmen Parlamentoda temsil edilen bayan sayısı çok düşüktür.¹⁸

Demokratik sürecin başladığı 1993’ten itibaren Yemenli seçmenler üçü Parlamento üyelerini seçmek için (1993, 1997, 2003), ikisi Devlet başkanlığı seçimi için (1999, 2006), ikisi de Yerel Meclis seçimleri için (2001, 2008) ve bir de Anayasa referandumu için olmak üzere toplam sekiz sefer sandık başına gitmişlerdir. Dolayısıyla demokratik sürecin başladığı 1993’ten itibaren gerçekleşen seçimler Yemen’deki demokratik kültürün gelişmesinde önemli bir rol oynarken, bu süreç aynı zamanda tüm Yemenli gruplar tarafından ilgi ile desteklenmektedir.¹⁹ Ancak 2009 Martında yapılması öngörülen Meclis seçimleri farklı gerekçeler öne sürülerek 2011 yılına ertelenmesi Yemen’de tek adam yönetimine dönük eleştirilerin artmasına yol açmıştır.

Aşağıdaki tabloda Parlamento seçimlerinin sonuçları verilmektedir.²⁰

Politik Partiler	1993 Seç.	27 Nisan 1997 Seç.	Ocak 2002, Partilerin Parlamentodaki Temsil Durumu	27 Mart 2003 Seç.
GPC	123	189	223	238
Islah	62	52	64	46
YSP	57	-	2	8
Baas	7	2	2	2
Nasırcı Partiler	4	3	3	3
Bağımsızlar	47	54	7	4
Belirlenmemiş	1	1	-	-
Toplam	301	301	301	301

Yemen'deki demokratikleşme süreci aynı zamanda devlet ile kabileler arasındaki ilişkilerinin tartışılmasına yol açmıştır. Ekonomik göstergelerin kötüye gittiği Yemen'de Başkan Salih kabile liderlerini sistem içerisinde tutmak için petrol gelirlerin bir kısmını kabile liderlerinin etkin olduğu bölgelere aktarmaktadır. Böylelikle merkezi hükümetin kontrol edemediği bölgeleri kabile liderleri ile kontrol altına almaya çalışmaktadır. 3.5 milyar varil petrol rezervine sahip olan Yemen'in petrol ihracı ise 2002'de günlük 460 milyon varil iken bu rakam 2008'de 300-350 milyon varil arasına düşmüştür. Devlet gelirlerinin %75'ini petrol gelirleri oluşturan Yemen'in düşük petrol fiyatları nedeniyle ciddi bir ekonomik krize doğru sürüklenme riski bulunmaktadır.²¹ Arap Yarımadasının en yoksul ülkesi olan Yemen'de 2008 yılında düşük seyreden petrol fiyatları nedeniyle ülke gelirinin daha da düşmesi sonucu 1995'de %30'olan işsizlik oranı %40'lara ulaşmıştır. Enflasyon oranlarının %27'e çıktığı Yemen'de yoksulluk sınırı altında yaşayan nüfusun oranı ise %45 civarındadır.²² Buna bağlı olarak okuma ve yazma oranında da önemli düşüşler olmuştur. 1995 yılı itibarıyla erkeklerde yaklaşık %50, bayanlarda ise yaklaşık %30 olan okuma yazma oranı, son yıllarda hem erkeklerde hem de bayanlarda yaklaşık %5 oranında düşmüştür. Ekonomi ve eğitim alanında yaşanan olumsuzluklar da kabile liderlerinin hem kendi kabilesi hem de merkezi hükümet üzerindeki etkisini ve gücünü arttırmaktadır. Bu gerçekliğin farkında olan Başkan Salih, merkezi hükümetin güçsüz olduğu bölgelerde doğrudan kabile liderlerine para aktararak, bunların sistem içerisinde kalmasını sağlamaktadır.²³ Bu bağlamda ülke gelirlerinin daha da düşmesi ve insanların yaşam koşullarının daha da kötüleşmesi uzun dönemde Yemen'deki istikrarsızlığı derinleştirebilir.

Özellikle merkezi hükümetin kontrol edemediği ve kabilelerin etkin olduğu bölgelerin sistem dışına çıkmasını önlemeye dönük olarak 2000 yılında önemli adımlar atıldı. Bu bağlamda Başkan Salih, Yemen'deki toplumsal yapıyı dikkate alarak 20 ilde (seçimlerde başkent San'a ayrı bir

seçim bölgesi olarak kabul edilmektedir) Başkan tarafından atanan Vali ile birlikte çalışacak olan Yerel Meclislerin oluşturulmasına dönük gerekli düzenlemelerin yapılmasına destek vermiştir. Esasında Yerel Meclislerin kurulması ve bunun için doğrudan seçimlerin yapılmasına birleşmenin sağlandığı ilk yıllarda karar verilmiş ancak, daha sonra plan rafa kaldırılmıştır. Konu 2000 Şubatında tekrar Parlamentonun gündemine alındıktan sonra karara bağlanmıştır. Ancak demokrasinin güçlenmesinde önemli bir işlev görecektir olan yerel Meclislerin Yemen'deki demokratikleşme sürecine ciddi katkılar sağlayacağı açık olmakla beraber, bu konuda merkezi hükümetin sınırlı yetkilerinin devredildiği Yerel Meclis Başkanlarının doğrudan Devlet Başkanı tarafından atanması, Yerel Meclislerin Devlet Başkanı tarafından kontrol altına alınmasına yol açmıştır.²⁴

Yasal düzenlemeler tamamlandıktan bir sonraki yıl, yani, 20 Şubat 2001'de Yerel Meclisler için ilk seçimler yapıldı. Sınırlı bir yetkiye sahip olan Yerel Meclis seçimlerine katılımın yüksek düzeyde gerçekleşmiş ancak, seçimlerden sonra YSK'nın (-Yüksek Seçim Kurulu-Supreme Elections Committee-SEC) seçim sonuçlarına hile karıştırdığı iddia edilmiştir. 2008 Nisanında yerel seçim sisteminde ciddi değişiklikler yapıldıktan sonra Mayıs 2008'de gerçekleştirilen seçimlerden bir kez daha GPC adayları kazanmıştır. Diğer yandan her iki seçimde muhalif partiler GPC'nin başta medya olmak üzere devlet imkanlarından yararlanırken, diğer partilerin bu imkanlardan yoksun bırakıldığı ya da seçim çalışmalarının engellendiği de ileri sürülerek seçimleri boykot etmişlerdir.²⁵

2001'de yerel seçimlerin gerçekleştirildiği gün Yemenli seçmenler aynı zamanda Devlet Başkanı Abdullah Salih'e geniş yetkiler tanıyan anayasa değişikliği için de sandık başına gitmiştir. Muhalefetteki İslah Partisi ve Yemen Sosyalist Partisi, yerel seçimler için aday gösterse de 1978'den beri iktidarda olan Salih'i ülkeyi tek parti yönetimine götürmekle suçlayıp referandumu boykot ettiler. Salih'in anayasal değişiklik

paketi, devlet başkanı ve parlamento üyelerinin görev sürelerinin uzatılmasını ve 60 üyesinin tümünü devlet başkanının atadığı Şura Meclisinin üye sayısını 111'e çıkararak yasama yetkilerine sahip alt parlamento haline getirilmesini öngörüyor. Pakette, devlet başkanının görev süresinin beş yıldan yedi yıla çıkarılıp iki kez seçilmesine olanak sağlanıyordu. Böylelikle İslah'ın iktidara gelmesi engellenmekle kalınmıyor aynı zamanda Salih'in 2013'e kadar iktidarda kalması için koşullar da hazırlanıyordu. Referandum sonucu Abdullah Salih'in görev süresi doğrudan iki yıl daha uzatılarak 2006'ya kadar Devlet Başkanlığı görevini sürdürmesine imkan sağlandı. Yeni Anayasa aynı zamanda Başkana Şura Meclisinin üye sayısını 111'e çıkartma hakkı tanımakla birlikte Başkan tarafından atanan Şura Meclisi ile halk tarafından seçilen Parlamento arasındaki ilişki ya da yetki dağılımı ise yapılan Anayasa değişikliğinde kesin çizgilerle belirtilmemiştir. Ancak, şurası açıktır ki, Başkan Salih Şura Meclisi yolu ile Parlamento üzerindeki denetimini belirgin şekilde artırmıştır.²⁶

22 Eylül 2006'da gerçekleşen Devlet Başkanlığı seçimlerinde Abdullah Salih bir kez daha %77'lik bir oy oranıyla Devlet Başkanı seçilirken, muhalefetin desteklediği Faysal Bin Shamlan ise %21 oy almıştır. Tüm eleştirililere rağmen Abdullah Salih 2013'e kadar iktidarda kalmayı garanti etmiş oldu. Ancak, Abdullah Salih sonrası döneme ilişkin farklı senaryolar ortaya atılmaktadır. Salih'in kendi oğlu ve Cumhuriyet Muhafızları komutanı olan Ali Salih'i başa geçirme isteğine karşın hem ordu içinden hem de diğer muhalif grupların tepkisine yol açmaktadır.²⁷ Ağustos 2009'da İslah Partisi ve Haşhid Konfederasyonunun lideri olan Hüseyin Hamid al Ahmar Cumhurbaşkanını tüm önemli yetkileri oğluna ve akrabalarına devrettiğinden dolayı eleştirmiş ve derhal istifa ederek yeni bir Cumhurbaşkanlığı seçimlerini gerçekleştirme taleb etmişti.²⁸ Dolayısıyla Yemen'deki iktidar değişikliğinin Suriye veya Ürdün'den farklı ve sancılı olacağı ileri sürülmektedir.

Yemen'de İç Savaşın İlk Perdesi: 1962 Darbesi ve İmamlık Rejiminin Devrilmesi

Yemen'de 2009 yılında Huttiler ile hükümet birlikleri arasında başlayan çatışmaların başlangıç tarihini Kuzey Yemen'de gerçekleşen 1962 yılındaki darbeye kadar götürmek gerekir. 1962 yılında Albay Sallal tarafından gerçekleşen darbeyle İmamlık yönetimine son verilmiş, ardından Cumhuriyet rejimi kurulmasına karşın ülkeye istikrar gelmemiş ve Yemen günümüze kadar etkileri süren kanlı bir iç savaşın içine sürüklenmiştir.²⁹ Darbe sırasında Saray'da bulunan ancak kaçmayı başaran İmam Bedr'in başlattığı isyan kısa sürede büyümüş ve Kuzey Yemen günümüze kadar sürecek olan bir iç savaşın içine sürüklenmiştir. Darbeden sonra İmam Bedr Suudi Arabistan'a sığınmış ve oradan Mısır destekli yeni Yemen rejimine muhalefet bayrağı açmıştı. 1967'ye kadar geçen sürede Mısır önderliğinde radikal Arap devletleri Cumhuriyetçileri; S. Arabistan önderliğindeki petrol zengini Monarşi yanlısı Arap devletleri de İmamcılarını desteklemesi sonucu, Yemen toprakları Araplar arası bir savaşın sahnesi haline gelmiştir. Darbeden hemen sonra Mısır, cumhuriyetçileri desteklemek için Yemen'e asker gönderirken Suudi Arabistan ise Şii İmamları desteklemiştir. Albay Sallal komutasında gerçekleşen darbeden sonra yayınlanan ilk bildiride devrimin amaçları imamlık rejimini kaldırmak, sosyal adaleti gerçekleştirmek ve kabile imtiyazlarına son vermek olarak açıklanmasına karşın Mısır'ın etkisi yeni rejime karşı bölge ülkelerinin muhalefet etmesine yol açmıştır. Mısır askerlerinin desteğiyle Albay Sallal kısa sürede denetimi sağlamışsa da Şii kabilelerin etkin olduğu ve Suudi Arabistan sınırında bulunan kırsal ve dağlık bölgeler İmamcı güçlerin kontrolüne geçmişti. Yemen Şii'liğinde İran Şii'liğinden farklı olarak iktidarın Ehl-i Beyt soyundan gelen İmamlar tarafından yönetilmesi temel esastır. Bu durum Kuzey Yemen'de çoğunluğu oluşturan Şiilerin isyanının yayılmasına yol açmıştır. Çatışmaların yayılmasına paralel olarak Mısır ve Suudi gerginliği artmış ve bir ara Mısır uçakları Suudi Arabistan topraklarını bombalamıştır. 1962-67 arası dönem,

bir yandan hükümet birlikleri ile Şii militanların çatışmasına diğer yandan taraflar arasındaki sorunları çözmek için başarısız uzlaştırma çabalarına sahne olmuştur. Kuzey Yemen İç Savaşı'nda dönüm noktası 1967 Arap-İsrail Savaşı'nda Mısır'ın yenilmesi olmuştur. Yenilgi üzerine Nasır rejimi Cumhuriyetçilere verdiği desteği kesmek ve Cumhuriyetçi askerler de Suudi Arabistan'la anlaşmak zorunda kalmıştır. Yemen'de İmamcılar ile Cumhuriyetçilerin yeni bir iktidar paylaşımı konusunda anlaşmaya varmalarından hemen sonra Suudi Arabistan başta olmak üzere geleneksel Monarşiler Kuzey Yemen Cumhuriyeti'ni resmen tanımıştır.³⁰

1967 sonrası dönemde Kuzey Yemen'de İmamcılar ile hükümet güçleri arasındaki çatışmalar son bulmasına karşın taraflar arasındaki gerginlik ve güvensizlik sürmüştür. Hükümetin merkezi orduyu güçlendirme, Sünni grupların ordu içinde istihdamına ağırlık verme ve Şii kabilelerin etkinliğini azaltma politikaları bölgedeki tansiyonun yükselmesine yol açmıştır. 1977 yılında Devlet Başkanı Albay Hamdi, Şii kabilelerin askeri gücünü kırmaya çalışması nedeniyle suikasta uğramış ve yaşamını yitirmiştir.³¹ 1980'li ve 1990'lı yıllarda gündeme gelen Güney Yemen'le birleşme politikaları, ulusal uzlaşma girişimleri, demokratik sürece geçiş çabaları Yemen'deki iç gerginliğin azalmasına yol açmıştı. Bu dönemde başta Suudi Arabistan'da sürgün hayatı yaşayan Huti ailesine mensup Şii din adamları olmak üzere binlerce rejim karşıtı muhalifin Yemen'e dönmesine izin verilmiştir.

1990'ların başında yaklaşık 150 yıldır ayrı olan Kuzey ve Güney Yemen'in birleşmesine giden yolda siyasal parti faaliyetlerinin serbest bırakılmasının ardından Şii din âlimlerinden Majd Al-Din al Muayiddi ile Seyit Hüseyin Bedreddin El Huti'nin içerisinde yer aldığı bir grup Genç İnananlar Topluluğunu oluşturdu. Bedreddin Al Huti aynı zamanda Yemen'deki Şii'liği korumak için yaz kursları başta olmak üzere yoğun bir eğitim faaliyeti başlatmıştır. Aynı tarihlerde Suudi Arabistan destekli Selefi etkisine karşı Şii kesimler Al Hak adıyla ve

ağırlıklı olarak Güneyli sosyalist kesimler ile Şii aşiretlerin denetiminde olan bir diğer partide kurmuşlardı. 1993 seçimlerinde Şii örgütler istenilen başarıyı gösterememelerine karşın Hüseyin Huti ve arkadaşları Meclise girmeyi başarmıştı. Hüseyin Huti, 1993-1997 arası dönemde Meclis çatısı altında Şii bölgelerine uygulanan ayrımcılığa karşı mücadele vermiştir. Ancak, 1997 yılında Milletvekilliğinden istifa ederek Sudan'a din dersi almaya gitmiştir. İki yıl Sudan'da kaldıktan sonra Yemen'e geri dönmüş ve Genç İnananlar Hareketine liderlik etmeye başlamıştır. Yemen'e döndükten sonra dinsel ve dış politika konularında ABD ve İsrail karşıtı daha radikal söylemler içerisine giren Huti taraftarları Abdullah Salih'in Suudi Arabistan ve ABD'yle ilişkilerine eleştirel yaklaşmışlardır.³² Buna karşın 11 Eylül sonrası dönemde hükümetin ABD'yle sıkı bir işbirliğine yönelmesi ve Afganistan işgalinden sonra Irak'ın işgalinin gündeme gelmesi Şii gruplar ile kendisi de bir Şii olan Devlet Başkanı Abdullah Salih arasındaki gerilimin tırmanmasına yol açmıştır.

Yemen'de Çatışmaların Yeniden Başlaması: Şiiilerin İsyanı

2003 Ocağında Cumhurbaşkanı Abdullah Salih Hac vazifesini yerine getirmek için Suudi Arabistan'a giderken Sa'ada uğramıştır. Abdullah Salih hem Cuma namazını Sa'ada'daki ünlü İmam Hadi camisini kılmak hem de Haç yolunda bir konuşmak yapmayı planlamıştı. Ancak, Cuma namazı için Abdullah Salih Cuma namazını kıldıktan sonra konuşmak için harekete geçmesinden hemen sonra Cami içindeki bir grup Amerika, İsrail ve Yahudi karşıtı sloganlar atması üzerine Salih camiye terk etmek zorunda kalmıştır.³³ İmam Hadi camisindeki gösteri Yemen'deki çatışmaların başlamasında oldukça önemli bir tarihtir. Gösterilerin kısa sürede yayılması üzerine Yemen hükümeti doğrudan Genç İnananlar Hareketi'ne liderlik eden Hüseyin Huti'yi eylemleri düzenlemekle suçlamıştır. Yemen'de 2003 tarihinde Şii gruplar ile hükümet güçleri arasında başlayan gerginlik kısa sürede Şii grupların hükümeti kendi mezheplerine karşı ayrımcılık yapmak, ekonomik olarak

bölgelerine yatırım yapmamak, ABD ve İsrail’le birlikte hareket etmek ve Suudi Arabistan’ın mezhepsel ve politik faaliyetlerine destek vermekle suçlamalarıyla daha da tırmanmıştır. Salih hükümeti de hem Şii isyancılara liderlik yapan Hutileri hem de bunlara askeri ve ekonomik destek veren bazı bölge ülkelerini Yemen’i istikrarsızlaştırmaya çalışmakla suçlamıştır. Ocak 2003’ten sonra gösterilerin yayılması üzerine Salih hükümeti göstericilerin lideri olduğunu ileri sürdüğü Seyit Hüseyin Al Huti’yi gösterileri sonlandırması konusunda uyarmıştır. Ancak, Cumhurbaşkanı Abdullah Salih’in gösterileri sonlandırma girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bunun üzerine hükümet Haziran 2004’de Huti ve eylemlere karışan grupların yakalanması emrini vermiştir. Hüseyin Huti Yemen hükümetini ABD ve Suudi Arabistan’la birlikte hareket etmekle suçlamış ve askeri yöntemlerle mücadele etme kararı almıştır. Güvenlik kuvvetleri ile Huti taraftarı güçler arasında başlayan çatışmalar en sonunda 10 Eylül 2004 yılında Hüseyin Huti’nin öldürülmesiyle kritik bir aşamaya kaymıştır.³⁴ Hüseyin’in öldürülmesinden sonra hükümet tek taraflı olarak çatışmaları durdurma kararı aldı ve iç savaşın bittiğini açıkladı.

Ancak, Hüseyin’in öldürülmesinin ardından liderliği üstlenen kardeşleri Abdülmelik ve Yahya Huti Abdullah Salih rejimiyle uzlaşmayı reddetmişti. Hutiler ile güvenlik güçleri arasında iç savaşın ikinci raundu Mart 2005’de Şii grupların Sa’ada’daki hükümet güçlerine karşı topyekun saldırılar başlatmasıyla tekrar başlamıştı. Çatışmaların 2005 baharında artması üzerine hükümet birlikleri, Hüseyin Huti’nin babası Bedreddin Huti’yi gözaltına almıştır. Gözaltına alındığında 80 yaşlarında olan Seyit Bedreddin Huti hükümeti çatışmaları körüklemekle suçlamış ve eşi ve çocuklarıyla birlikte öldürülen oğlu Hüseyin’in İslam’ı savunmak dışında bir amacının olmadığını açıklamıştır. Salih rejimi ayrıca Şii kesimler tarafından desteklenen Hak Partisi ve Birleşik Halk Güçleri partilerini de hükümet karşıtı eylemlerin içinde yer almakla suçlamıştır. Diğer yandan Huti liderliğindeki

Genç İnananlar Hareketi’ne bağlı militanların Suudi Arabistan sınırında bulunan Sa’ada’nın önemli bir kısmını kontrolleri altına alması Suudi rejiminde rahatsızlık yaratmıştır. Hava unsurlarının desteğiyle başlatılan operasyonların sonunda Mayıs 2005’te hükümet bir kez daha isyancı gruplar karşısında zaferini ilan etmiş ve askeri harekâtı durdurma kararı aldığını açıklamıştır. Ancak, Huti’lerin elinde bulunan bölgeleri denetim altına almayı başaramamışlardır.³⁵

Taraflar arasındaki çatışmalar sınırlı düzeye çekilmesine karşın gerginlik son bulmamış ve 2005 sonunda hükümete yakın kabileler ile Hutileri destekleyen kabileler arasında başlayan çatışmalar kısa süre yayılarak güvenlik güçleri ile Hutilerin çatışmasına dönüşmüştür. İç Savaş’taki üçüncü dönem olarak kabul edilen çatışmalar 2006 yılının başına kadar sürmüştür. 2006 yılında gerçekleşecek seçimlere gölge düşürmemek adına Salih rejiminin Hüseyin Huti’nin kardeşi dahil olmak üzere birçok kişiyi hapisten serbest bırakması ve isyancı gruplarla diyalog kurması üzerine çatışmalar durmuştu. Ancak seçimlerden sonra taraflar arasındaki görüşmelerin başarısızlığa uğraması ve Huti taraftarlarının Yemen’deki Yahudi topluluğu tehdit etmesi olayları İç Savaş’ında dördüncü kez yeniden başlamasına yol açmıştır. Çatışmalar Mayıs 2007’e kadar sürmüştür. Mayıs 2007 tarihinde Yemen’deki istikrarsızlığı sonlandırmak amacıyla Katar Emiri Şeyh Hamad Bin Khalifa Al Thani Yemen’e gitmiştir. Çatışmalar, Katar hükümetinin arabuluculuğuyla ve Şii gruplara ekonomik destek sözleriyle son bulmuştu. 16 Haziran 2007’de ateşkes ilan edilmesinden sonra 2 Şubat 2008 tarihinde Doha’da tarafları bir araya getirmeyi başaran Katar Emiri Şeyh Hamad Bin Khalifa Al Thani bir yandan savaştan dolayı zarar gören Sa’ada ve isyancı gruplara 300 ile 500 milyon dolar arası yardım verme kararı alırken diğer yandan da Hutilerin silahlarını bırakmaları konusunda Yemen hükümetine yardımcı olmaya çalışmıştı. Katar Emirinin çabaları sonucu askeri operasyonlar ve çatışmalar durmasına karşın, bölgedeki gergin bekleyiş sürmekteydi.

Nitekim Katar'ın çabalarına rağmen hükümet birlikleri ile Huttiler arasındaki asli sorunlar çözülememiş ve Mart 2008'de taraflar arasındaki çatışmalar bir kez daha başlamıştır. Her iki taraf çatışmaların başlamasından dolayı birbirlerini suçlamışlardır. Ancak, Katar'ın vereceği ekonomik desteğin hangi yollardan dağıtılacağı, Huttilerin askeri konumlarını sürdürmesi ve bölgedeki Suudi-Katar çekişmesi sürecin başarısızlığa uğramasında önemli bir rol oynadığı ileri sürülmektedir.³⁶ Çatışmaların öncekilerden farklı olarak daha da şiddetlenmesinde Cumhurbaşkanı Salih'in Haşhid Konfederasyonuna bağlı bazı kabileleri kullanma girişimi etkili olmuştur. Yemen'deki en büyük ve en güçlü iki kabile konfederasyonundan biri olan Bakil aşiretler konfederasyonu Huttilerle birlikte hareket ederken, Haşhid konfederasyonuna bağlı kabileler ise hükümet güçlerinin yanında yer almıştır. Her iki kabile konfederasyonu arasında kan davaları bulunmaktadır. Haşhid konfederasyonuna bağlı kabilelerin cepheye sürülmesi Şii kabileler arasındaki kan davalarının bir kez daha gündeme gelmesine yol açmıştır. Nitekim iç savaşta beşinci dönemin başlamasında Haşhid ve Bakil Konfederasyonlarına bağlı kabileler arasında yaşanan yerel çaplı çatışmalar yol açmıştır. Çatışmalar Cumhurbaşkanı Salih'in 17 Temmuz'da barışçıl girişimleri önemsedini ifade eden açıklamasıyla son bulmuştur. Silahlı çatışmaların durduğu Temmuz ve Ağustosun ilk haftalarında sorunun çözümüne dönük beklentiler kısa süre de yerini kuşku ve güvensizliğe bırakmıştır.³⁷

İç Savaşta Altıncı Raunt: İstikrarsızlık ve Çatışma Döngüsüne Geri Dönüş

Temmuz 2009'da Cumhurbaşkanı Abdullah Salih'in savaş yerine barışçıl çözümleri önemsedini açıklamasının ardından hükümet güçleri ile Huttiler arasındaki çatışmalar durmuştu. Huti güçleri Sa'ada vilayetinin önemli bir kısmını kontrol altında tutmalarına karşın güvenlik güçleri hava ve kara operasyonlarını askıya almış iç savaşın bitirilmesine dönük olarak da Temmuz ayında görüşmeler yapılmıştı. Ancak, kısmi çözümler gündeme gelmesine kar-

şın güvensizliğin ve kabileler arası gerginliğin sürmesi dolayısıyla hükümet birlikleri ve onu destekleyen aşiretler ve Selefi gruplar ile Şii militanlar arasındaki güç mücadelesi kısa sürede bir kez daha yerini silahlı çatışmalara bırakmıştır. Yemen hükümeti 11 Ağustos 2009'da askeri operasyonları başlatma kararı almıştır. Ordunun Sa'ada bölgesinde kara operasyonları yanı sıra hava operasyonları da düzenlemesi sonucu yüzlerce sivil yaşamını yitirirken³⁸ binlercesi evlerini terk ederek çadırlara veya mülteci kamplarına yerleşmek zorunda kalmıştır. Savaşın tekrar başlamasından sonra Abdullah Salih rejimi "kanser" olarak tanımladığı Huti güçleri yok etmek için aşırı güç kullanma politikasına yönelmiştir. Bu kapsamda ülkenin değişik bölgelerindeki Şii aşiretlerden toplandığı on binlerce militanı Huti güçlerine karşı cepheye sürmüştür. Yemen hükümetini destekleyen Mısır'da yayımlanan al Ahram Weekly'de Nasır Arabî tarafından yayınlanan bir yazıda hem Raşhid hem de Bakil liderlerinin hükümet güçleriyle birlikte isyancılara karşı savaşıacaklarını açıkladıklarını ifade etmiştir.³⁹ Ancak, Mısır kaynaklı haberlerin aksine hükümet Bakil kabileleriyle güç mücadelesi içerisinde olan Şii Haşhid kabilesinden destek almaktadır. Ateşkesin yürürlükte olduğu Temmuz 2009'da Cumhurbaşkanı Abdullah Salih Huti karşıtı kabilelerle görüşmüş ve yaklaşık 27 bin kişilik bir askeri güç oluşturmuştur. Ayrıca Hutilere karşı olan birçok kabilenin de gönüllü olarak hükümet birliklerinin safında çatışmalara katılmak için başvurdukları sürülmektedir.⁴⁰

Silahlı çatışmaların başlamasından hemen sonra, 22 Ağustosta hükümet tek taraflı ateşkes koşullarını açıkladı. Altı maddeden oluşan ve ateşkes koşullarından ziyade isyancı grupların koşulsuz teslim olmasını talep eden önerileri Huti güçlerinin Sa'ada ve diğer kontrol altında tuttukları bölgelerden çekilmesi, dağdaki militanların direnişten vazgeçmelerini, ellerindeki silahları ve ele geçirdiği mühimmatları teslim etmeleri, kaçırılan yabancılara akıbeti hakkında hükümetle işbirliği yapmaları, Sa'ada kaçırıldığı kişileri teslim etmeleri ve yerel yönetimin

iç işlerine hiçbir şekilde müdahale etmemelerini içermekteydi.⁴¹ Yemen hükümeti askeri operasyonların isyan bitirilinceye veya isyancılar önerilen altı maddelik ateşkes koşullarını kabul edinceye kadar süreceğini açıkladılar.

Diğer yandan Abdülmelik Huti ise koşulsuz silah bırakma talebini doğrudan reddetmiştir. Abdülmelik Huti tarafından Eylül başında yapılan bir açıklamada Abdullah Salih tarafından sunulan ateşkesin uluslararası kamuoyunu yanıltmaktan başka bir amaca hizmet etmediğini ve hükümetin öngördüğünden daha güçlü ve daha uzun sürecek bir savaşa hazır olduklarını ileri sürülmüştü. Açıklamada taraftarlarının hükümet birlikleriyle her cephede savaşı genişletecekleri belirtmişti.⁴²

Huti isyanını bitirmek için Cumhurbaşkanı Abdullah Salih'in oğlu Ahmed Ali Abdullah Salih'in komuta ettiği Cumhuriyet Muhafızları bölgedeki askeri operasyonlarını genişletmiştir. Hükümet modern Rus tanklarına sahip olan Cumhuriyet Muhafızlarının bölgedeki operasyonlarını isyancılar koşulsuz teslim olana kadar süreceğini açıklamıştır. Tarık'taki Cumhuriyet Muhafızları karargâhını ziyaret eden Abdullah Salih burada yaptığı konuşmada Muhafızlara olan güveninin tam olduğunu ve Sa'ada'daki tüm bölgelerin isyancılardan temizleninceye kadar Cumhuriyet Muhafızlarının onlarla savaşacağını ifade etmiştir.⁴³

11 Eylülde hükümet kaynakları Amran vilayetindeki Harf Sufyan bölgesinin Huti güçlerinden alındığını ve Sa'ada da isyancılara karşı başarılı operasyonlar yapıldığını açıklamalarına karşın, Hutiler tarafından yapılan açıklamalarda ise son çatışmalarda hükümet güçlerinin büyük kayıplar verdiğini ve Sa'ada'yı koruyacak güçte olduklarını öne sürmüşlerdir⁴⁴. İslah Partisi liderlerinden Hüseyin Al-Ahmer'in sorunun barışçıl yöntemlerle çözülmesi ve diyalog çağrılarına rağmen Yemen hükümeti isyancı gruplarla görüşmeyeceğini açıklamıştır.⁴⁵ İslah Partisi hem Yemen'deki en önemli muhalefet

Partisi hem de Sünni İslamcı grupların desteğini arkasına alan bir partidir.

Bölgedeki çatışmaların Sa'ada'nın yanı sıra başkent Sana'a ve Amran vilayetlerinde de şiddetlenmesi üzerine Yemenli muhalefet örgütleri hem hükümete hem de Huti güçlerine yaptıkları çağrıda derhal bir ateşkesin hayata geçirilmesini ve savaştan zarar görenlere insani yardımların gönderilmesi için gerekli mekanizmaların acilen hayata geçirilmesini talep etmişlerdir. Muhalefet partileri ayrıca çatışan taraflar kabul ettikleri takdirde sorunun giderilmesi için arabulucu rolü oynamaya hazır olduklarını açıklamışlardır. Ancak Abdullah Salih muhalefet partilerinin krizi çözecek yeteneğe sahip olmadığını ve aksine krizi derinleştirmekle suçlamıştır.⁴⁶ Ancak, yardım kuruluşları ve basın mensuplarının girişine yasaklanan bölgelerde yaşanan savaştan kaçmak isteyen binlerce insanın, içilebilir su olmak üzere en temel ihtiyaçlarının karşılanmadığı ileri sürülmektedir. Uluslararası yardım kuruluşları bölgedeki insani durumun giderek kritiklediğine dair endişelerini dile getirmektedirler.⁴⁷

İnsani boyut bir tarafa Yemen'deki çatışmaların Arap Yarımadasındaki istikrarsızlığı daha da derinleştirmesinden endişe duyulmaktadır. İsyan eden Huti güçlerinin toplumsal bir desteği bulunmaktadır. Hutili liderlerin önemli bir kısmı Yemen dışından isyanı yönetmektedir. Ayrıca, bölge ülkelerinin iç savaşa kayıtsız kalması ve çatışmalara taraflardan birinin yanında müdahale etmesi gündemdedir. Özellikle İran ve Suudi Arabistan'ın Yemen'deki çatışmalarda aktif bir politika izledikleri ileri sürülmektedir. Nitekim Yemenli yazarlarda sözkonusu unsurlardan dolayı Yemen iç savaşının daha uzun yıllar süreceğini ileri sürmektedirler.⁴⁸

Yemen'deki Çatışmaların Bölgesel Etkileri: Suudi Arabistan-İran Mücadelesi

Yemen'de süren çatışmaların mezhepsel, tarihsel ve politik arka planı bulunmasına karşın, 2004 tarihinde çatışmaların tekrar başlamasında ve şiddetlenmesinde İran, Libya ve/veya

Suudi Arabistan'ı sorumlu tutanlar bulunmaktadır. Son dönemdeki çatışmalarda ağır silahların kullanılması ve Şii grupların San'a yönetiminin yanı sıra Suudi Arabistan, İsrail ve ABD karşıtı söylem ve gösteriler düzenlemesi dikkat çekmektedir. İç Savaşın 2009 Ağustosunda tekrar başlamasından hemen sonra bir açıklama yayınlayan hükümet sözcüsü Hasan Ahmad al-Levzi ülke ismi belirtmeden yabancı güçleri isyancı gruplara finansal ve politik destek vermekle suçlamıştı. Açıklamada "Dinsel otoriteler ülkemizin iç işlerine karışmaya çalışmaktadır. Bu otoriteler terörizm suçu işleyen kesimlere politik ve ekonomik destek vermekte ve Yemen, özellikle de Sa'ada'nın istikrarını ve güvenliğini yıkmayı amaçlamaktadırlar."⁴⁹ Açıklamada ayrıca bir ülke büyükelçisinin Dışişleri Bakanlığına çağrılarak Yemen iç işlerine karışmaması yönünde uyarıldığı belirtilmişti.

Yemen hükümeti çatışmaların şiddetlendiği Ağustos ayının son günlerinde İran medyasında yer alan haberler dolayısıyla İran Büyükelçiliğini uyarma gereği duymuştur. Al Mithaq gazetesine bir demeç veren Yemen Dışişleri Bakanı Abubakr al-Qirbi, İran Büyükelçisini İran basınında çıkan haberlerden dolayı uyardığını ve isyancıları destekleyici yayınların sürmesi durumunda bunun iki ülke ilişkilerine olumsuz yansıtacağını kendisine ilettiğini açıklamıştı. Bakan Yemen hükümetinin İran'la ilişkilerinde tamiri zor olacak kararlar alabileceğini de sözlerine eklemiştir.⁵⁰ İran'dan Arapça yayın yapan El-Alem gazetesinde yayınlanan haberlerde Yemen birlikleri ile Suudi güçlerin birlikte Şii militanlara karşı operasyonlar yaptığı belirtilmekteydi. Söz konusu haberler üzerine Yemenli yetkililer 21 Ağustos 2009'da güvenlik güçleri tarafından Sa'ada ve Amran bölgesinde gerçekleştirilen operasyonlarda bazıları İran yapımı olan kısa menzilli füzeler ve otomatik silahların ele geçirildiğini açıklamıştı.⁵¹

Yemen-İran ilişkilerinde yaşanan gerilim Cumhurbaşkanı Abdullah Salih'in Katar merkezli El Cezire Kanalına verdiği bir röportajda İran ve Irak'taki Sadr grubunu Şii militanları

desteklemekle suçlamasıyla daha da tırmanmıştır.⁵² Son açıklamanın ardından Yemen hükümeti İran'ı Yemen'in iç işlerine karışmak ve "terörist" olarak nitelendirdiği isyancıları desteklemekle suçlamış olmaktadır. Abdullah Salih yaptığı bir diğer açıklamada ise yargılaması süren iki isyancının İran'dan 100 bin dolar para aldıklarını itiraf ettiklerini ileri sürmüştür.⁵³

İki ülke arasındaki tansiyonun yükselmesi üzerine İran tarafı Yemen'in istikrarını desteklediklerini ve ikili ilişkileri güçlendirmek için aralarındaki her sorunu konuşmaya hazır olduğunu açıklamıştır. Yemen Dışişleri Bakanı'yla bir telefon görüşmesi gerçekleştiren İran Dışişleri Bakanı Muttaki bir kez daha Yemen'deki çatışmaların ve akan kanın Yemen hükümetinin ve halkının çıkarına olmadığına inandıklarını ifade etmiştir. Sözlerinin devamında Muttaki, "*Yemen'in dostu olan İran, Yemen'in kendi iç sorunlarını hiçbir dış müdahale olmadan diyalog yoluyla çözeceğine inanmaktadır*" ifadelerini kullanmıştı.⁵⁴

İran'ın girişimlerine rağmen Yemen ve bölge ülkeleri Tahran ve Lübnan'daki Hizbullah örgütünün Şii militanları desteklediğine inanmaktadır. Nitekim sözkonusu görüşmelerin ardından Cumhurbaşkanı Abdullah Salih yaptığı bir açıklamada doğrudan İran hükümeti suçladıklarını ancak İran'ın arabuluculuk önerisinden Tahran'ın isyancı gruplarla görüşüğünü anladıklarını öne sürmüştür. Konuşmasının devamında İranlı grupların isyancıları desteklediğine dair bazı kanıtlardan söz etmiştir.⁵⁵ Diğer yandan Suudi Arabistan 2003 sonrası dönemde İran'ın Ortadoğu'da etkisini artırmasından rahatsızlık duymaktadır. Bölgede Şiiliğin güçlenmesinden çekinen Suudi Arabistan sınırın diğer yakasında Hizbullah benzeri bir Şii örgütün kurulmasını öncelikli tehdit olarak değerlendirmektedir. Yemen'deki Hak Partisi yetkililerine göre Suudi Arabistan sınırdaki Şii güçlerin hareketlerin endişe duymaktadır. Yahya Huti de Suudi Arabistan'ın Yemen'deki Şii hareketliliğinden rahatsız olduğunu ve Salih rejimi Şii gruplarla savaşıması yönünde ekonomik ve po-

litik baskı kurduğunu öne sürmektedir.⁵⁶ Suudi Arabistan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Usama Nuggali Yemen'deki çatışmalara yönelik olarak yaptığı bir açıklamada “*Yemen’in güvenliği ve istikrarı Suudi Arabistan, bölge ve komşu ülkeler açısından önemlidir*” ifadelerini kullanmıştır.⁵⁷ Suudi Arabistan ve Yemen hükümeti İran’ı Şii militanları desteklemekle suçlamasına karşın Şii militanlar ise Suudi Arabistan’ı çatışmalara müdahil olmakla suçlamaktadır. Şii militanlar tarafından 31 Ağustosta yapılan bir açıklamada Suudi jetlerin Şii militanların denetiminde olan bölgelere hava saldırıları düzlendiğini ileri sürmüşlerdir.⁵⁸

Yemen’de yaşanan ve her geçen gün şiddetlenen çatışmalar, Ortadoğu’daki mezhepsel gerginliği ve İran-Suudi Arabistan arasındaki mücadeleyi bir kez daha gündeme taşımıştır. Nitekim İran’ın dışında Bahreyn ve Irak’taki Şii grupların da doğrudan Hutileri desteklediklerine dair açıklamalar yapması bölgedeki Şii-Sünni gerginliğinin genişleyerek süreceğine işaret etmektedir. Irak Parlamentosu Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Şeyh Hamam Hamaudi 16 Ağustosta yaptığı bir açıklamada Yemen hükümetinin eski Baasçılara verdiği desteğe karşılık Hutileri Bağdat’ta bir Merkez büro açmaya davet etmişti.⁵⁹ Böylelikle dolaylı olarak Yemen hükümetinin Sünni Arapları desteklemesine karşın Bağdat’ında Şii Yemenli desteklemesi önermiş olmaktadır. Suudi Arabistan’ın yanı sıra İran karşıtı devletler ise Yemen iç savaşında Salih hükümetini desteklemektedir. Bu durum hem Arap Yarımadasındaki istikrarsızlığın hem Sünni-Şii gerginliğinin daha da artmasına neden olabilir.

Türkiye-Yemen İlişkileri ve Ankara’nın İç Savaşta Yaklaşımı

Yemen’de yaşanan iç savaş tüm bölge ülkelerini olduğu gibi Türkiye-Yemen ilişkilerini de farklı boyutlarda etkilemektedir. Yaklaşık 500 yıl öncesine dayanan Türkiye-Yemen ilişkilerinde yaşanan gelişmeler bir kez daha iki ülke ilişkilerinin tarihsel geri planı üzerinde durulmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda açıklı türküler

lere konu olan Türkiye-Yemen ilişkileri Yavuz Sultan Selim’in Mısır seferiyle başlamıştır. Dönemin en büyük İslam gücü olan Osmanlı İmparatorluğu, Yavuz Sultan Selim önderliğinde Suriye ve Mısır’a sefer düzenlediğinde, Yemen, Memlük hükümdarına bağlı Kafkas kökenli Emir İskender Bey tarafından yönetilmekteydi. Emir İskender, Memlüklere karşı isyan eden ve Yemen’de kendi egemenliğini kuran Beni Tahir Devletini yıkan Emir Beresbay’ın isyancılar tarafından öldürülmesinden sonra, onun yerine bölgeye gönderilmiş ve kısa sürede Yemen’de otoriteyi tekrar kurmuştu. Yavuz Sultan Selim, 1517’de Memlük devletini yıkıp Kahire’nin yönetimini üstlenince Çerkez Beyi Emir İskender de Osmanlı Sultanına biat etmiş ve onun adına camide hutbe okutmuştur. Böylelikle Yemen dolaylı da olsa Osmanlı İmparatorluğu’nun bir parçası haline gelmiştir. Ancak, Emir İskender’in biat etmesi, özellikle Şii kabileler tarafından desteklenmemiş ve kısa sürede İmam Şerafeddin liderliğinde Emire karşı büyük bir isyan başlamıştır.⁶⁰ Osmanlı karşıtı başlayan isyanlar sonucunda Şii İmamlar kısa sürede Yemen’in birçok bölgesinde denetimi ele geçirmişlerdir. Bu durum, Mısır Valisi Hadım Süleyman Paşa’nın 1538’de ki Hint seferi ile son bulmuştur. Süleyman Paşa tarafından düzenlenen seferin ardından Yemen’de yeniden Osmanlı etkisi kurulabilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu 1540 yılında Yemen’e beylerbeyi statüsü vermiş ve ilk beylerbeyliğine de Gazze Sancak Beyi Mustafa Paşa tayin edilmiştir.⁶¹

Osmanlı İmparatorluğu Yemen’deki etkisini güçlendirmeye çalışırken, 1595’de İmam Kasım İmamet iddiası ile Osmanlıya karşı ayaklanmıştır. Zeydi kabilelerin desteğini arkasına alan İmamın, 1635’e kadar süren ayaklanması neticesinde Yemen’deki Osmanlı etkisi bir kez daha sona ermiş ve Yemen Şii İmamların etkisine bırakılmıştır. Diğer yandan Osmanlı’nın Yemen’le ilişkisi kesilmişse de bu topraklar İmparatorluğun bir parçası olarak görülme-ye devam edilmiştir. Nitekim 1840’lara doğru İngilizler Aden çevresinde bir kömür deposu yapmak için Osmanlıya İmparatorluğu’ndan

izin istemeleri dikkat çekmekte yarar vardır. Bu dönemde Portekizlerin daha sonra da Fransız, İngiliz ve Almanların Yemen’i kendi etki alanlarına almaya çalışması İmparatorluğun Yemen politikasını derinden etkilemiştir. Yemen toprakları üzerindeki mücadeleyi kaygıyla izleyen Osmanlı İmparatorluğu 1849 tarihinde Kıbrıslı Tefik Paşa komutasında Yemen’e başarılı bir askeri sefer düzenlemiştir.⁶² Devam eden Şii isyanları 1872 tarihinde San’a’nın da denetim altına alınmasına kadar sürmüştür. Yemen’deki Şii gruplar 1900’lerin başında bu kez İmam Yahya önderliğinde yeni bir isyan hareketi başlatmaları üzerine başlayan olaylar 1911 yılına kadar sürmüştür. 1911 tarihinde İzzet Paşa ile İmam Yahya arasında yapılan bir antlaşma ile Şii isyanı son bulurken anlaşmanın en önemli özelliği Osmanlı İmparatorluğu İmam Yahya’nın İngiliz işgali altındaki Güney Yemen üzerindeki hak iddiasını desteklemesi ve buna karşı İmam Yahya’nın de Osmanlı yönetimine bağlı kalacağını kabul etmesiydi.⁶³ Şii milislerle birlikte İngiliz işgaline karşı başlatılan Savaş 1914 yılına kadar sürmüştür. 1914 yılında Osmanlı İmparatorluğu ile İngiltere arasında imzalanan antlaşma ile Osmanlı İmparatorluğu Güneydeki İngiliz egemenliğini tanımıştı. Fakat I. Dünya Savaş başladığında Osmanlı İmparatorluğu İmam Yahya’ya bağlı güçlerle birlikte bu bölgedeki İngiliz varlığına son vermek için ortak harekâtlar düzenlemiştir. Osmanlı İmparatorluğu 7.Orduyu San’a da kurmuştu. Bu Ordu karargâhı günümüzde Savunma Bakanlığı ve devlet misafirhanesi olarak kullanılmaktadır.⁶⁴ Ayrıca, eski Osmanlı Askeri Karargâhı Genelkurmay Başkanlığı ve Cumhurbaşkanlığının bugün çalışma ofisi olarak kullanılmaktadır. Yemen cephesindeki savaş 1918 yılına kadar sürmüştür. Savaşın ardından İmam Yahya 1921 tarihinde TBMM’ne bir mektup göndererek yeni kurulan Türkiye hükümetine bağlılığını açıklamıştır. Bu bağlılık resmi olarak 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması ile son bulmuştur.⁶⁵ Günümüzde Sana’adaki Osmanlı şehitliğinin kitabesinin üstünde *“İmam Yahya Hazretleri ile birlikte İslam uğrunda (İttihad-i İslam uğrunda) ifşai hayat eden Osmanlı kah-*

raman şühedasıdır” diye yazısı halen durmaktadır.⁶⁶ Yemen hükümeti daha sonraları bu bölgede bir Türk şehitliğinin yapılmasına izin vermiş ve toprakları da Türkiye’ye bağışlamıştır.

I. Dünya Savaşı’nın ardından Osmanlı İmparatorluğu Yemen’den çekilmesine karşın, bir kısım subay, bürokrat ve askerler geri dönmemiş ve Yemen’e yerleşmişlerdir. Dr. Gedikli tarafından Yemen’de gerçekleştirilen araştırmalardan anlaşıldığı üzere günümüzde 10 binin üstünde Türk Yemen sınırları içinde yaşamaktadır. San’a’daki Türkerlin sayısının 6 bin civarında olduğu sanılmaktadır. San’a da muhtarının bir Türk olduğu Bir-ül Azep Mahallesi gibi Türk mahalleleri bulunduğu gibi Osmanlı askeri olan dedelerinden Türkçe konuşmayı öğrenen Yemen vatandaşları da bulunmaktadır. 2005 yılında Başbakan Erdoğan’ın Yemen ziyaretinin ardından ilişkilerin gelişmesi üzerine Yemen hükümeti Sana’a da bir Türk okulunun açılmasına izin vermiştir. Mart 2009 tarihinde 550 kişinin öğrenim gördüğü okulu ziyaret eden dönemin TBMM Köksel Toptan’ın ziyareti büyük bir coşkuya yol açmıştı.⁶⁷ Bunların yanı sıra Ethemoğulları Köyü gibi Türklerin yoğun olarak yaşadığı küçük yerleşim birimleri bulunmaktadır. Yemen’den dönmeyenler arasında yer alan son Osmanlı Yemen Valisi Mahmud Nedim Paşa İmam Yahya döneminde de San’a Valisi olarak görevine sürdürmesi dikkat çekicidir.⁶⁸

Osmanlı sonrası dönemde yeni bir idari, siyasi ve askeri yapı oluşturma sürecinde İmam Yahya, Yemen’de kalan Osmanlı bürokratlarından ve askerlerinden ciddi şekilde yararlanma yoluna gitmiştir. Düzenli ordunun ilk birlikleri eski Osmanlı askerlerinden oluşmaktaydı. İmam Yahya, geride kalan yaklaşık 300 Osmanlı askeri ile modern Yemen ordusunun çekirdeğini oluşturuldu. Askeri yapının dışında Dışişleri danışmanlarını da Osmanlı’nın geride kalan bürokratlarından oluşturmuştu. Bunlardan en önemlisi uzunca bir dönem Yemen Dışişleri Bakanlığı görevini yürüten Muhammed Ragıp Bey gelmektedir. 1960’a kadar İmam yönetimlerine danışmanlık yapan Ragıp Bey aynı za-

manda İmam Ahmed'in de kayınpederidir.⁶⁹ Dışişleri Bakanı Ragıp Bey'in otomobili günümüzde San'a'daki Askeri Müzenin giriş kısmında sergilenmektedir.⁷⁰

Diğer yandan Yemen'deki Osmanlı mirasına rağmen Türkiye-Yemen ilişkileri 1980'lerin sonlarına kadar bir gelişme göstermemiştir. 20 Aralık 1986 tarihinde Başbakan Turgut Özal'ın Yemen ziyaretinin ardından 1988 tarihinde San'a'da ilk Türkiye Büyükelçiliği açılmıştır. Ancak, iki Yemen'in 1990 yılında birleşmesinden sonra da Türkiye-Yemen ilişkileri düşük yoğunlukta seyretme devam etmiştir. İki taraf arasındaki ilişkiler ilk önce 2005 Temmuzunda Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün İslam Konferansı Örgütü'nün toplantısı çerçevesinde düzenlediği Yemen ziyareti ardından da Yemen Başbakanı Abdulqadir Bajammal Türkiye ziyareti ve Ekim 2005'de Başbakan Erdoğan'ın Yemen ziyaretiyle değişmeye başlamıştır. Karşılıklı heyetler arası ziyaretler 2008 yılının başında en üst seviyeye çıkmıştır. Bu çerçevede Yemen Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih, 25–26 Şubat tarihlerinde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün resmi davetlisi olarak Türkiye'ye üst düzey bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Türkiye ile Yemen arasında cumhurbaşkanları düzeyinde gerçekleşen bu ilk ziyarette, taraflar siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin yanı sıra bölgesel ve uluslararası konular üzerine fikir alışverişinde bulunmuşlardır. Cumhurbaşkanı Salih'in ziyareti öncesi ise 7 Eylül 2005 tarihinde Ankara'da imzalanan "Türkiye-Yemen Karma Komitesi Üçüncü Dönem Toplantısı Protokolü"nü onaylanması işlemi gerçekleştirilmiştir. Protokol kapsamında ticari, kültürel, enerji, sağlık ve turizm gibi birçok alanda ortak çalışmaların yapılması kararlaştırılmıştır.⁷¹ 2009 yılında taraflar arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine dönük bir takım karşılıklı ziyaretlerin gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu çerçevede Şubat 2009 tarihinde Dışişleri Bakanı Ali Babacan Yemen'e resmi bir ziyaret düzenlemiştir. Babacan ziyaretinden kısa bir süre sonra da TBMM Başkanı Köksal Toptan ve beraberindeki milletvekili heyeti resmi davetli olarak Yemen gitmiştir.

Nitekim resmi düzeyde ilişkilerin gelişmesi kısa sürede Türkiye'nin Yemen'de yaşanan şiddet olayları karşısındaki politikalarını da etkilemiştir. Yemen iç savaşının başlamasından sonra Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan resmi açıklamalarda Yemen'in toprak bütünlüğünün desteklediği açıkça ifade edilmiştir. Haziran ayında Şii güçler ile hükümet birlikleri arasındaki gerginliğin silahlı çatışmalara dönüştüğü günlerde, 18 Haziran 2009'da Dışişleri Bakanlığı tarafından konuya dönük yapılan açıklamada "Türkiye, Yemen'in istikrarını, ulusal birliğini ve toprak bütünlüğünü desteklemektedir" ifadesi kullanılmıştır. Açıklamanın devamında "kökleri uzun, ortak bir tarihe dayanan ve ilişkilerimizin mükemmel olarak tanımlanabileceği dost ve kardeş Yemen'de son aylarda meydana gelen, ülkenin siyasi istikrarını hedef alan şiddet olayları üzüntüyle karşılanmaktadır. Yemen'in istikrarı tüm bölgenin barış ve istikrarı için önem taşımaktadır" denmişti.⁷² Şiddet olaylarının sürmesi üzerine 23 Eylülde yapılan bir diğer açıklamada da şiddet olaylarının Yemen'in ulusal birliği ve toprak bütünlüğü temelinde çözüme kavuşturulmasının desteklediği ifade edilmiştir.⁷³ Türkiye'nin Yemen hükümetine verdiği destek Dünya Gıda Programı tarafından uluslararası kamuoyuna duyurulan yardım çağrısına 100 bin ABD Doları tutarında bir nakdi yardımla daha da somutlaşmıştır. Sonuç olarak Türkiye'nin Yemen'de meydana gelen şiddet olayları karşısında açıkça San'a hükümeti desteklemesi dikkat çekicidir. Bu çerçevede Türkiye'nin Suudi Arabistan'ın önderlik ettiği Arap tezlerini desteklediği görülmektedir.

Sonuç

Yemen'de Ağustos 2009 tarihinde yeniden başlayan şiddet olayları uluslararası toplumun dikkatinin Yemen'e çevrilmesine yol açmıştır. Yemen'in kuzeyinde Şiiliğin bir kolu olan Zeydi mezhebine bağlı gruplar ile hükümet güçleri arasında 2004 yılından beri süren gerginlik ve çatışmaların kökenleri 1962 darbesine kadar götürmek gerekir. 1962 yılında gerçekleşen darbenin ardından İmamlık rejimine son verilmesine karşın ülke bir iç savaşın içine sürük-

lenmiş ve çatışmalar 1967 yılına kadar sürmüştü. Hükümet birlikleri ile Şii kabileler arasında sağlanan uzlaşma sonucu iç savaş son bulurken 2000'lerin başında bu kez de Abdullah Salih hükümetine karşı yeni bir isyan hareketi başlamıştır. 2003 Irak işgali sonrası Orta Doğu'da artan mezhepsel mücadelenin de etkisiyle hükümete karşı ayaklanan Şii kabilelerin temel hedefi hem kendi bölgelerindeki özerkliklerini korumak hem de Yemen hükümetinin ABD başta olmak üzere Batılı ülkelerle kurduğu diplomatik ve siyasi ilişkilerine muhalefet etmektir. Yemendeki gerginlik 2009 Ağustosunda yerinin bir kez daha silahlı çatışmalara bırakırken, olayların Orta Doğu'daki Şii-Sünni gerginliğini ve İran ile Suudi Arabistan arasındaki rekabeti artırmasından çekinilmektedir. Nitekim her iki ülkenin de Yemen'deki çatışmalara farklı açılardan müdahil olma girişimleri dikkat çekmektedir. Diğer yandan Türkiye'nin Yemen sorununa yaklaşıma bakıldığında ise Türk hükümetinin öncelikli olarak sorunların barışçıl yöntemlerle çözümlenmesini desteklediği görülmektedir. Bununla birlikte Yemen hükümetinin toprak bütünlüğü ve siyasi istikrarına özel bir önem atfedilmektedir.

metinin toprak bütünlüğü ve siyasi istikrarına özel bir önem atfedilmektedir.

Yemen'de yaşanan iç savaş ve çatışmalar kısa sürede insani sorunların daha da derinleşmesine yol açmıştır. Dünyanın en yoksul ülkeleri arasında yer alan Yemen'de hükümet ile Huti güçleri arasında meydana gelen şiddet olayları nedeniyle yaklaşık 150 bin kişi yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalırken, bir dönemler ülkenin en iyi yerleşim yeri sayılan Sa'ada bölgesindeki ekonomik ve insani sorunlar derinleşmiştir. Çatışmaların nedeni konusunda birçok yaklaşım ortaya atılmaktadır. Bazı analistler Arap Yarımadasındaki İran-Suudi rekabetine dikkat çekerken diğerleri ise Kuzey Yemen'deki aşiretler arası çatışmalara, Şii-Sünni mezhep gerginliğine, Abdullah Salih sonrası iktidar değişikliğine veya Zeydilerin iktidar rekabetine dikkat çekmektedir. Sonuçta tüm bunların iç savaş sürecinde kısmı anlamda da olsa rol oynadığını belirtmek gerekir. Bu çerçevede Yemen İç Savaşı'nın kısa sürede son bulmayacağını ve bölgedeki çatışma dinamiklerini daha da tetikleyeceğini öngörebiliriz.

DİPNOTLAR

- 1 İhsan S. Sırma, Osmanlı Devletinin Yıkılışında Yemen İsyancıları, Konya: Selam Yay., 1995, s. 33.
- 2 Robert D. Burrowes, "Prelude to Unification: The Yemen Arap Republic, 1962-1990", International Journal of Middle East Studies, Vol: 23, Iss:4 (Nov., 1991), ss. 484-485
- 3 Detaylı bilgi için bkz., Bkz.: Veysel Ayhan, "Arap Yarımadasında Demokrasi Olabilir Mi? Yemen Örneğinde Demokrasi ve Toplumsal Yapının Tarihsel Perspektifte Analizi", İkinci ODTU Uluslararası İlişkiler Konferansı, Ankara, 23-25 Haziran 2003, <http://www.ir.metu.edu.tr/conf/papers/ayhan.pdf>
- 4 Edgar O'Ballance, The War in Yemen, London: Faber and Faber, 1971, ss. 20-21.
- 5 US Department of State, International Religious Freedom Report , "Yemen: 2008 Report on International Religious Freedom ",<http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2008/108496.htm>, (e.t. 10.09.2009)
- 6 Yemen toplumsal yapısı ve Osmanlı'nın bölgedeki etkisi için bkz., Hulusi Yavuz, Yemende Osmanlı Hakimiyeti, İstanbul: yyy., 1984
- 7 Burrowes, loc. cit.
- 8 Elham M. Manea, "Yemen, The Tribe And The State", Al Baba News, <http://www.al-bab.com/yemen/soc/manea1.htm>, (e.t. 10.07.2008)
- 9 Eski Başbakanlardan Abd al-Karim al-Iryani bir konuşmasında Yemen'deki Kabileciliğin Yemen uygarlığı kadar eski olduğunu ifade etmiştir. Bkz, Abd al-Karim al-Iryani, "The Role Of The State In A Traditional Society", Al Bab News, <http://www.al-bab.com/yemen/gov/iryani1.htm> 1-4 1998, (e.t. 09.07.2008)
- 10 1960 ve 1970'lerde Suudi Arabistan'da eğitim faaliyetleri içerisinde bulunan Muqbil al-Wadi'nin öldüğü tarihe kadar Suud ailesiyle iyi ilişkiler içerisinde olduğu ileri sürülmektedir. Bu konuda bkz., Laurent Bonnefoy, "Varieties of Islamism in Yemen: The Logic of Integration Under Pressure", Middle East Review of International Affairs, Vol:13, No: 1 (March 2009), ss. 30-31
- 11 Tom Little, South Arabia: Arena of Conflict, London: Pall Mall Press, 1967, ss. 64-67, 179;
- 12 Ibid., s.179

DİPNOTLAR

- 13 F. Gregory Gause III, "Yemeni Unity: Past and Future", Middle East Journal, Vol: 42, No: 1, (Winter 1988), ss.35-37
- 14 Fred Halliday, "The Formation of Yemeni Nationalism: Initial Reflections", Ed.:Israel Gershoni-James Jankowski, Rethinking Nationalism in the Arab Middle East, New York: Columbia University Press, 1997 <http://www.ciaonet.org/book/jankowski/jank02.html>
- 15 Bkz., South Arabia Times (SAT), "Soldiers returning from Sa'dah held a gas truck in Twor Al Baha and south flags on the roofs of government facilities", <http://sa-times.co.cc/demonstrations/soldiers-returning-from-sadah-held-a-gas-truck-in-twor-al-baha-and-south-flags-on-the-roofs-of-government-facilities/>, 09.08.2009, (e.t.13.09.2009)
- 16 Ayhan, op. cit., s. 16
- 17 Michaelle Browers, Origins and Architects of Yemen's Joint Meeting Parties, "International Journal of Middle Eastern Studies, Vol: 39, No:4 (2007), ss.565-586...
- 18 İlk parlamento seçimlerinden sonra 17 bayan Parlamenteoya girme başarısı gösterirken bu sayı 1997'de 11'e düşmüştür, bkz. Preliminary Statement Of The Ndi International Election Observer Delegation To Yemen's April 27 Legislative Elections, National Democratic Institute: for International Affairs, Sana'a, April 29, 2003, http://www.ndi.org/worldwide/mena/yemen/statements/prelimstatement_042903.asp
- 19 Ibid.
- 20 Ayhan, op. cit., S.17
- 21 Ginny Hill, "Yemen: Fear of Failure, November 2008, The Chatham House, s. 6-7 http://www.chathamhouse.org.uk/files/12576_bp1108yemen.pdf, (e.t.11.08.2009)
- 22 CIA World Factbook, "Yemen", <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ym.html>, (e.t.08.09.2009)
- 23 Willims, Peter, "The Stakes Are Higher", Middle East, Iss:332,(Mar., 2003), ss. 24-28
- 24 Human Rights Watch, "Yemen's Constitutional Referendum and Local Elections", (Feb., 2001), <http://www.hrw.org/backgrounder/mena/yemen-bck-0201.htm> (e.t.08.09.2007); World Bank, "Yemen", (Summer 2008), <http://siteresources.worldbank.org/INTYEMEN/Resources/310077-1098870168865/YEU-Summer08.pdf>.3
- 25 Ibid; Library of Congress – Federal Research Division, "Country Profile: Yemen: August 2008", <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/profiles/Yemen.pdf>, (e.t.11.09.2009)
- 26 Human Rights Watch Backgrounder , "Yemen's Constitutional Referendum and Local Elections,," February 2001, <http://www.hrw.org/backgrounder/mena/yemen-bck-0201.htm>.
- 27 Hill, op. cit., s. 5
- 28 Rasha, "Hameed Al-Ahmar's Interview with Al-Jazeera", South Arabia Times (SAT), 06.08.2009, <http://sa-times.co.cc/events/hameed-al-ahmars-interview-with-al-jazeera/?wscr=1280x800>, (e.t.11.09.2009)
- 29 Albay Sallal Zeydi olmakla beraber güçlü bir sosyal yapıdan gelmemekteydi; büyük bir kabile veya Seyyid gibi bir konumu yoktu. Genç yaşta Irak'a askeri eğitime gönderilmiş ve Irak'tayken reformcu hareketlere ilgi duymaya başlamıştı. Ülkeye döndükten sonra orduda yer almışsa da rejim karşıtlığından dolayı sekiz ay hapis yatmış. İmam Ahmed döneminde 7 yıl hapis yattıktan sonra Hudeyde Valliliğine tayin edilmiştir. Reformcu kimliği ile İmam Bedr'le iyi bir dostluk kuran Sallal, İmam'ın başa geçmesi ile doğrudan Genelkurmay başkanlığına gelmekteydi. O'Ballance, op. cit., ss. 70, 73.
- 30 Detaylı bilgi için bkz., Ayhan, op. cit., ss.10-12
- 31 Ibid., s. 12
- 32 Abdullah Lux, "Yemen's last Zayd Imm: the shabb al-mumin, the Malzim, and 'izb allh' in the thought of usayn Badr al-Dn al-th", Contemporary Arab Affairs, Vol:2, No: 3 (July–September 2009), s. 376
- 33 Ibid., s. 375
- 34 2004-2009 arası dönemde yaşanan beş büyük çatışma dönemi için bkz., International Crisis Group, "Yemen: Defusing the Saada Time Bomb", Middle East Report, No:86, 27 Mayıs 2009
- 35 Ibid., s. 3
- 36 Ibid., . 21-24.
- 37 Hanna Labonté, "Yemen'de İç Savaş:Tereddütlü Barış",Çev.: Tuba Tunçak, Qantara.de News, http://tr.qantara.de/webcom/show_article.php/_c-670/_nr-294/i.html, (e.t.10.09.2009)
- 38 Hassan Al-Haifi, "The Hated War in Sa'ada: Outside the Context of Good Governance", Yemen Times, <http://www.yementimes.com/article.shtml?i=1292&p=opinion&a=1>, 09.09. 2009. (e.t.12.09.2009)
- 39 Nasser Arrabyee, "No end In Sight", Al Ahram Weekly, 27 August - 2 September 2009, Issue No. 962
- 40 UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs-Integrated Regional Information Networks, "YEMEN: The conflict in Saada Governorate", 24.07.2009, <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=79410>, (e.t.10.09.2009)
- 41 Yemen News Agency (SABA), "Six points proposed to Saada rebels to end insurgency", 31.08.2009, <http://www.sabanews.net/en/>

DİPNOTLAR

- news191274.htm , (e.t.12.09.2009)
- 42 Nasser Arrabyee, "Al Houthi rebels in Yemen vows long war and new surprises", Gulf News,02.09.2009, <http://www.gulfnews.com/news/gulf/yemen/10345710.html>, (e.t.10.09.2009)
- 43 Mohammad Bin Sallam, "Government reinforces army to eradicate Houthis", Yemen Times News, Vol:16, Iss:1290,(31.08 2009- 02.09.2009), <http://www.yementimes.com/article.shtml?i=1290&p=front&a=1> (e.t.11.09.2009)
- 44 Ahmed Al-Haj, "Battle in Yemen rages on despite mutual cease-fire", The Daily Texan News, <http://www.dailytexanonline.com/world-nation/battle-in-yemen-rages-on-despite-mutual-cess-fire-1.1873980>, (e.t.13.09.2009)
- 45 Arthur Bright, "Yemen rejects peace talks with rebels", The Christian Science Monitor, 11.09.2009, <http://www.csmonitor.com/2009/0911/p99s01-duts.html>, (e.t.12.09.2009)
- 46 Yemen Post Newspaper, "Al-Sadr Movement and Iran Keen for Houthi Followers: Saleh", 09.09.2008, <http://www.yemenpost.net/Detail123456789.aspx?ID=3&SubID=1260&MainCat=3>, (e.t.10.09.2009)
- 47 Bkz., UN News Centre Home, Yemen: UN appeal remains unfunded as thousands flee fighting through desert", 11.09.2009, [http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=32025&Cr=yemen&Cr1=\(e.t.10.09.2009](http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=32025&Cr=yemen&Cr1=(e.t.10.09.2009))
- 48 Bkz.: Hakim Almasari, "My Group", Abdul Malik Al-Houthi, Yemen Post Newspaper, 06.09.2009, <http://www.yemenpost.net/Detail123456789.aspx?ID=1&SubID=1240>(e.t.10.09.2009)
- 49 Reuters News, "Yemen Points to Iranian Backing for Rebels," 18.08.2009, <http://www.reuters.com/article/africaCrisis/idUSLI379993>(e.t.10.09.2009)
- 50 News Daily, "Yemen protests to Iran over Shi'ite rebels"; 31.08.2009, <http://www.newsdaily.com/stories/tre57u2my-us-yemen-clashes/> (e.t.10.09.2009)
- 51 Chris Harnisch, "A Critical War in a Fragile Country: Yemen's Battle with the Shiite al-Houthi Rebels", Iran Tracker News, 31.08.2009, <http://www.irantracker.org/analysis/critical-war-fragile-country-yemens-battle-shiite-al-houthi-rebels>, (e.t.10.09.2009)
- 52 Yemen Post Newspaper, "Al-Sadr Movement.", loc. cit.
- 53 Hammoud Mounassar, "Yemen presses war against northern rebels", The Daily Star, 11.09.2009, http://www.dailystar.com.lb/article.asp?edition_id=10&categ_id=2&article_id=106371(e.t.12.09.2009)
- 54 Yemen Post Newspaper, "Iran offers support for Yemen to end fighting", 08.09.2009, <http://www.yemenpost.net/Detail123456789.aspx?ID=3&SubID=1254&MainCat=3>(e.t.12.09.2009)
- 55 Yemen News Agency (SABA), "Saleh: We can't accuse Iran, but Iranian support reaches rebels ", 11.09.2009, <http://www.sabanews.net/en/news193497.htm>(e.t.12.09.2009)
- 56 UN Office for., loc. cit.
- 57 "Yemen'de S. Arabistan-İran Çatışması", Haber 10 News," <http://www.haber10.com/haber/178779/>, 26 Ağustos 2009, (e.t.10.09.2009)
- 58 Andrew Hammond, "Yemen protests to Iran over Shi'ite rebels", Reuters News, 31.08.2009, <http://www.reuters.com/article/world-News/idUSTRE57U2MY20090831>, (e.t.12.09.2009)
- 59 Sahwa Net, "İraçli MP Demands to Establish Headquarters of al-Houthi in Baghdad", 16.08.2009., http://www.alsahwanet.net/view_nnews.asp?sub_no=402_2009_08_16_72343, (e.t.12.09.2009)
- 60 Yavuz., op. cit., s 41.
- 61 Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Yayın no: 7, Ankara 1996, ss. 5-7.
- 62 İhsan S. Sırma, Osmanlı Devletinin Yıkılışında Yemen İsyancıları, Konya: Selam Yay., s. 64.
- 63 Başbakanlık Devlet.. op.cit.,s. 9, 32.
- 64 Orhan Gedikli, Yemen'deki Türk İzleri, Ufuk Ötesi, Kasım 2008.
- 65 Yavuz, op. cit., s. 32.
- 66 Gedikli, op. cit.
- 67 Türkiye Büyük Millet Meclisi Resmî İnternet Sitesi, "TBMM Başkanı Toptan Yemen'de", 04 Mart 2009, http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=84304, (e.t. 06.10.2009)
- 68 Yemen'deki Türk izleri üzerine detaylı bilgi için bkz., Gedikli, loc. cit.
- 69 O'Ballance, op. cit.,s. 29.
- 70 Gedikli, loc. cit.
- 71 Bkz., T.C. Resmî Gazete, "Türkiye-Yemen Karma Komitesi Üçüncü Dönem Toplantısı Protokolü" 15 Şubat 2008, Sayı : 26788, Karar Sayısı : 2008/13219.
- 72 Yemen'de Son Aylarda Meydana Gelen Şiddet Olayları Hk Dışişleri Bakanlığı Açıklaması, No:97, 18 Haziran 2009.
- 73 Yemen'deki Gelişmeler Hk Dışişleri Bakanlığı Açıklaması, No: 166, 23 Eylül 2009.

Mithatpaşa Caddesi 46/4 Kızılay-Ankara
Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48
www.orsam.org.tr, orsam@orsam.org.tr